

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

**10+1 príkladov dobrej praxe v oblasti
prevencie intolerancie, diskriminácie
a skupinovej nenávisťi v strednej a
východnej Európe**

© Cultures Interactive e.V., 2020

Anglický originál

Cultures Interactive e.V.

Verein zur interkulturellen Bildung und Gewaltprävention

Mainzer Str. 11

12053 Berlin

Germany

info@cultures-interactive.de

www.cultures-interactive.de

Preklad do slovenského jazyka: Milan Zvada

Jazyková korektúra: Radoslav Kovács

Slovenský preklad:

Centrum komunitného organizovania

Námestie mládeže 17

960 01 Zvolen

Slovenská republika

<http://www.cko.sk/>

cko@cko.sk

Fotografie

p.8 iStock.com/golero; p.24 Anika Posselius; p.26 Center for Community Organizing (CKO); pp. 33, 41, 47, 53: Cultures Interactive e.V.; p.59 Andrej Barat; p.62 iStock.com/nzphotonz; p.68 iStock.com/designer491; p.72 iStock.com/Sean_Warren; p.76 iStock.com/fizkes; p.81 iStock.com/monkeybusinessimages; pp. 87, 93: Cultures Interactive e.V./Dirk Lamprecht; p.95 Kontiki Vocational Training Ltd.; p.97 TEA Anti-discrimination Education Society; p.102 iStock.com/SDI Productions; p.106 Tereza Matkuliakova

Finančná podpora

This project has received funding from the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020) under grant agreement No 806143.

supported by

The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.

Za obsah tejto publikácie a v nej prezentované názory je výlučne zodpovedný autor. Európska komisia nenesie žiadnu zodpovednosť za použitie informácií, ktoré táto publikácia obsahuje.

10+1 príkladov dobrej praxe v oblasti prevencie intolerancie, diskriminácie a skupinovej nenávisťi v strednej a východnej Európe

Konzorcium CEE Prevent Net

Obsah

Predslov.....	6
Projekt CEE Prevent Net a jeho partnerské organizácie	9
Príklady dobrej praxe v oblasti prevencie	25
Školy za demokraciu Centrum komunitného organizovania (CKO), Slovensko	26
Romantické násilie Človek v ohrození, Slovensko	33
Prístup mládežníckych kultúr Cultures Interactive e.V., Nemecko	41
Naratívna skupinová práca Cultures Interactive e.V., Nemecko	47
Asertivita Ratolest Brno z.s., Česká republika	53
Pravda a lož online Ratolest Brno z.s., Česká republika	62
Novinárske zručnosti YMCA Dobrich, Bulharsko	72
Tréningový program Kyberskaut Fond pre aplikovaný výskum a komunikáciu (ARC Fund), Bulharsko	81
Mediačné a restoratívne praktiky v školách Partners Hungary Foundation (PHF), Maďarsko	87
Filozofiou proti extrémizmu (P4CE) Metodika / Komunita otázok, P4CE Consortium	95
Odporúčania pre advokáciu v oblasti prevencie intolerancie, diskriminácie a skupinovej nenávisti u mladých ľudí.....	103

Predslov

Tento zborník vznikol na podnet členov konzorcia projektu CEE Prevent Net. Projekt je výsledkom intenzívnej výmeny metodík a príkladov dobrej praxe medzi viacerými organizáciami a aktérmi občianskej spoločnosti v oblasti práce s mládežou a (neformálneho) vzdelávania, ktoré je zamerané na prevenciu intolerancie, diskriminácie, pravicového populizmu a extrémizmu v strednej a východnej Európe. Zborník obsahuje príklady z praxe od ľudí a pre ľudí žijúcich v časti Európy, v ktorej sú liberálna demokracia, tolerancia, ľudské práva a občianska spoločnosť v súčasnosti vážne ohrozené. Zámerom zborníka je rozšíriť povedomie o týchto metodikách a prístupoch, a dostať ich do hlavného prúdu záujmu odbornej i laickej verejnosti, s dôrazom na širšiu stredo- a východoeurópsku perspektívu; zvlášť v situácii, keď sa táto perspektíva v rámci celoeurópskeho diskurzu o prevencii a sieťach spolupráce často prehliada.

Pôvodným zámerom tejto publikácie bolo predstaviť 10 príkladov dobrej praxe v priamej práci s mládežou, avšak konzorcium projektu CEE Prevent Net sa rozhodlo doplniť túto prvotnú snahu o jednu kapitolu. Táto časť poskytuje odporúčania a advokačné stratégie pre oblasť práce s mládežou, ktorá podporuje toleranciu, vedie dialóg a zabraňuje diskriminácii a pravicovým ideológiám. Odporúčania sú určené všetkým pracovníkom s mládežou, pedagógom a iným aktérom občianskej spoločnosti. Konzorcium projektu ich formulovalo na základe intenzívneho výskumu v rámci strednej a východnej Európy, vrátane Východného Nemecka, ktorý zahŕňal vyše 150 rozhovorov

s ľuďmi z praxe, tvorcami politik čí verejnými predstaviteľmi.* V zborníku sú zhrnuté najdôležitejšie výsledky tohto výskumu, ktorý dokazuje, že obhajoba, podpora a zvyšovanie povedomia o prevencii, rozvoj zručností a práca s mládežou na lokálnej, národnej a európskej úrovni sú kľúčové, ak chceme, aby tieto metodiky a prístupy priniesli svoje ovocie v praxi.

Školy a zariadenia pre mládež v oblastiach, kde sa priestor pre občiansku spoločnosť zmenšuje, čoraz častejšie váhajú pri nadviazaní spolupráce s partnermi zvonka, ktorí ponúkajú vzdelávanie o demokracii a ľudských právach. Práve preto je dôležité, aby sme oslovili všetkých aktérov v snahe zabezpečiť pre mladých ľudí mierovú budúcnosť.

Cieľom tohto zborníka však nie je poskytnúť vyčerpávajúci prehľad príkladov dobrej praxe v oblasti práce s mládežou a vzdelávania v strednej a východnej Európe. A cieľom nie je ani predstaviť jednotlivé metodické prístupy spôsobom, ktorý by umožnil ich okamžité využitie v praxi. Všetky príklady v zborníku boli už predtým inšpirované domácim alebo medzinárodným prostredím a ktokoľvek by mal záujem dozvedieť sa o nich viac, môže kontaktovať zástupcov projektu CEE Prevent Net alebo priamo organizáciu, ktorá metodiku vyvinula. Členovia konzorcia sú presvedčení, že prezentované príklady a odporúčania v zborníku môžu povzbudiť pracovníkov s mládežou a pedagógov, zvlášť zo strednej a východnej Európy, aby pokračovali v ich snahe o prevenciu intolerancie a podporu demokracie a ľudských práv vo svojom regióne. Zborník zároveň slúži ako povzbudenie pre ľuď z praxe, že vo svojom snažení nie sú osamotení, a to aj napriek tomu, že ich kľúčový prínos k rozvoju pokojných a prosperujúcich komunít miestna politická správa neuznáva; ba dokonca je prítomné úsilie o jeho potláčanie.

.....

* Rozšírená verzia týchto odporúčaní bola publikovaná v samostatnom článku: Tatár et al. (2019): Advocacy to Prevent Intolerance, Discrimination and Group-focused Enmity of Youth in Bulgaria, Germany and the Visegrad Group [CEE Prevent Net Working Paper]. URL: http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf.

Projekt CEE Prevent Net a jeho partnerské organizácie

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

Projekt CEE Prevent Net

Kontext vzniku

.....

Stredná a východná Európa sa stala horúcou pôdou pre súčasnú obrodu nacionalizmu, iliberalizmu a intolerancie po celom svete. Práve v tejto časti Európy ohrozujú krajne pravicové a populistické sily nielen práva a slobody menších a marginalizovaných skupín, ale podkopávajú aj základy politicko-právneho rámca demokratických systémov. To spôsobuje neustále zmenšovanie priestoru pre hlas občianskej spoločnosti. Siete a organizácie, ktoré sa zameriavajú na prevenciu skupinovej nenávisťi a pravicového extrémizmu, sú v strednej a východnej Európe* len málo rozvinuté; a to zvlášť v situácii, ktorá si vyžaduje spoločné kroky. V rámci celoeurópskeho diskurzu o prevencii a sieťach spolupráce sa perspektívam a potrebám z tejto časti kontinentu nedostáva dostatok pozornosti ani priestoru.**

.....

* Pozri Centrum pre prevenciu masových zločinov v Budapešti (2017): Kapacity vyšehradských krajín na prevencii extrémizmu. Nadácia pre medzinárodnú prevenciu genocídy a masových zločinov, Maďarsko.

** Pozri Weilnböck, Harald a Oliver Kossack (2019): The EU's Islamism bias and its "added damage" in Central and Eastern Europe. URL:

Ciele

.....

Partneri projektu CEE Prevent Net spoločne pracovali na tom, aby spomalili vlnu iliberalizmu a krajne pravicových populistických prúdov a posilnili ochranu demokratických hodnôt a ľudských práv v strednej a východnej Európe. Projekt CEE Prevent Net je súčasťou širšej iniciatívy viacerých občianskych organizácií z tejto časti Európy, ktorých poslaním je budovať udržateľnú sieť regionálnych občianskych hnutí. Cieľom siete je vymieňať si vedomosti, príklady z praxe a nápady, ako aj spoločne obhajovať demokraciu a ľudské práva so skúsenými ľuďmi z terénu a aktívnymi občanmi, ktorí sa týmto témam denne venujú.

Ako súčasť projektu uvádzame tieto špecifické ciele CEE Prevent Net:

- získavanie zručností a budovanie kapacít ľudí z oblasti sociálnej práce, práce s mládežou a neformálneho vzdelávania za účelom riešiť intoleranciu, skupinovú nenávisť a krajne pravicové trendy medzi deťmi, adolescentmi a mladými dospelými;
- facilitovanie medzinárodnej výmeny príkladov dobrej praxe, spoločných výziev a stratégií ako im čeliť s odborníkmi z regiónu strednej a východnej Európy;
- vytvorenie fóra pre široké pôsobenie spoluprác medzi projektovými krajinami v regióne strednej a východnej Európy;
- získanie podpory od tvorcov politik a verejných predstaviteľov, ktorá presahuje politickú príslušnosť či spoločenské nezhody;
- zvyšovanie povedomia o perspektíve strednej a východnej Európy a postupu v rámci európskych a medzinárodných sietí na podporu prevencie.

Prostredníctvom týchto čiastkových cieľov projekt napĺňa širší zámer posilňovania demokracie a ľudských práv regióne strednej a východnej Európy. V tomto zmysle spája lokálne dianie s národným a európskym presahom založeným na princípe subsidiarity.

Aktivity

.....

Medzinárodná výmena príkladov dobrej praxe

Projekt CEE Prevent net umožňuje výmenu skúseností a prenos príkladov dobrej praxe medzi pracovníkmi s mládežou a pedagógmi zo strednej a východnej Európy. Za týmto účelom bola v rámci projektu zorganizovaná medzinárodná letná škola pre 50 účastníkov zo 6 krajín. V rámci nej mali účastníci projektu praktickú možnosť zdieľať dobré príklady, ako aj zúčastniť sa na úvodných školeniach o rôznych prístupoch a metodikách. Následne si mohli jednotliví partneri projektu spoločne zvoliť jeden z prístupov, ku ktorému absolvovali dodatočné školenie vo vzťahu k implementácii zvolenej metodiky prostredníctvom workshopov s mladými ľuďmi v ich prirodzenom, miestnom prostredí, napr. v mládežníckych kluboch alebo v školách. Týmto spôsobom projekt dosahuje multiplikačný efekt príkladov dobrej praxe, buduje ľudské kapacity a pomáha mladým ľuďom – účastníkom workshopov na zvyšovanie odolnosti voči intolerancii, diskriminácii a skupinovej nenávisti. Príklady z tohto zborníka sú navyše publikované nielen v anglickom, ale aj v českom, nemeckom, maďarskom, poľskom a slovenskom jazyku.

Miestna medzirezortná spolupráca

Sieť CEE Prevent Net prepája budovanie kapacít a školiace aktivity so stratégiou komunitného angažovania a medzirezortnej spolupráce, ktorá vytvára priestor na spoločné stretnutia ľudí z praxe, predstaviteľov miestnej samosprávy a komunitných pracovníkov. Všetci partneri z krajín konzorcia sú iniciátormi miestnych medzirezortných platforiem na výmenu skúseností pri riešení tém prevencie intolerancie, diskriminácie a pravicového extrémizmu a podpory demokracie a ľudských práv. Obe oblasti sú zastúpené rôznymi predstaviteľmi a organizáciami, ako napr. pracovníci s mládežou a pedagógovia; tvorcovia politik a verejní činitelia; neziskové organizácie; miestne médiá.

Projekt navyše ponúka „Semináre o prevencii“, ktoré majú dvojaký zámer.* Na jednej strane je cieľom seminárov vzdelávať spomínaných zástupcov v oblasti intolerancie, skupinovej nenávisťi a pravicového extrémizmu v partnerských krajinách; na druhej strane zástupcovia získavajú prístup k novým stratégiám, ktoré im môžu pomôcť pri spoločných akčných plánoch na prevenciu týchto fenoménov v ich vlastných komunitách.

Advokačné iniciatívy a ich výskum

Projekt CEE Prevent Net realizoval výskum na identifikovanie príkladov dobrej advokačnej a komunikačnej praxe za účelom získania podpory v práci v oblasti prevencie od rôznych spoločenských a politických aktérov na miestnej, národnej a európskej úrovni. Experti a výskumníci projektu pripravili pracovný materiál, ktorý vychádza zo súčasného status quo a rozhovorov s ľuďmi z praxe, tvorcami politik, verejnými predstaviteľmi a akademickými pracovníkmi. Tento materiál špecifikuje súčasné výzvy pre úspešnú a udržateľnú prácu s mládežou a ich vzdelávanie v oblasti prevencie intolerancie, diskriminácie a pravicového extrémizmu v strednej a východnej Európe. Taktiež obsahuje odporúčania na riešenie týchto tém a zasluhuje si podporu v udržateľnosti práce v oblasti prevencie naprieč politickým spektrom. Tieto odporúčania, vrátane viac naratívnych a menej konfrontačných metód komunikácie, boli implementované v cielených advokačných iniciatívach v rámci projektu, ako napr. Medzirezortné okrúhle stoly s účasťou miestnych aktérov.

.....

* Koncept „seminárov o prevencii“ vychádza z existujúceho školiaceho formátu „Hako_reJu“, ktorý vyvinul personál z organizácie Cultures Interactive e.V. z Nemecka, ktorá je koordinátorom projektu CEE Prevent Net. Školenie je určené pre pracovníkov s mládežou, ktorí sa zaoberajú postojmi pravicového extrémizmu zo strany mladých ľudí, s ktorými pracujú.

Spoločnosť pre vzdelávanie k nediskriminácii (TEA) Poľsko*

Spoločnosť pre vzdelávanie k nediskriminácii (TEA) založili v roku 2009 ľudia z praxe v oblasti vzdelávania v tejto téme. TEA združuje niekoľko špecialistov, vrátane školiteľov k nediskriminácii, iniciátorov projektov o rovnosti a diverzite, ako aj členov organizácií, ktoré poskytujú podporu skupinám a jednotlivcom čeliacim diskriminácii. Poslaním TEA je rozvíjať a šíriť vzdelávanie v oblasti antidiskriminácie tak, aby každý človek mohol spoluvytvárať svet bez znevýhodňovania a násillia. TEA svoje aktivity zameriava na jednotlivcov a inštitúcie v prostredí formálneho aj neformálneho vzdelávania v Poľsku.

Snaží sa ponúkať riešenia pre učiteľov, vzdelávacie inštitúcie, poľské ministerstvá školstva, vedy a vyššieho vzdelávania, riaditeľov škôl, školiace strediská pre učiteľov, školiteľov dospelých a mládeže a inštitúcie v oblasti neformálneho vzdelávania.

Kontakt

PO BOX 223
00-001 Varšava 1
Poľsko

 +48 535 559 557

 biuro@tea.org.pl

 <https://tea.org.pl>

.....

* TEA pôsobí na celonárodnej úrovni, aj keď nemá oficiálnu kanceláriu..

Nadácia pre medzinárodnú prevenciu genocídy a masových zločinov

Budapešť, Maďarsko

Nadácia pre medzinárodnú prevenciu genocídy a masových zločinov, vrátane Centra pre masové zločiny v Budapešti ako jej správcu, je medzinárodná mimovládna organizácia aktívna v oblasti ľudských práv, medzinárodného humanitárneho práva a prevencie konfliktov. Bola založená v januári 2011 a úzko spolupracuje s medzinárodnými expertmi, výskumníkmi, právnikmi a diplomatmi. Má celosvetovú pôsobnosť a je nezávislým partnerom Organizácie spojených národov, Európskej únie, federálnych vlád, oblastných organizácií a ďalších zahraničných aktérov. Nadácia sa zameriava na budovanie medzinárodných kapacít a zručností v boji proti extrémizmu a páchaniu masových zločinov prostredníctvom zvyšovania povedomia o týchto témach, hodnotenia rizík, štúdií a školení.

Posledné roky sa Nadácia zvlášť zameriavala na tendencie k radikalizmu v Európe. Realizovala rôzne projekty zamerané na posilnenie schopností mladých ľudí odolávať hrozbám v online aj offline svete.

Kontakt

Villányi út 47

1118 Budapešť

Maďarsko

 +36 21 252 45 25

 info@budapestcentre.eu

 www.genocideprevention.eu

Centrum komunitného organizovania (CKO)

Zvolen, Slovensko

Centrum komunitného organizovania (CKO) je mimovládna organizácia, ktorá svoje programy realizuje od roku 1999. CKO poskytuje podporu aktivistom z občianskych iniciatív a komunit v snahe posilniť ich účasť na rozhodovacích procesoch na miestnej, regionálnej a národnej úrovni. CKO chce byť súčasťou zmien v slovenskej spoločnosti a pomáhať jej v premene na spoločnosť aktívnych občanov, v ktorej je „hlas ľudu“ vypočutý a žiadaný. CKO je lídrom medzi slovenskými organizáciami pracujúcimi v oblasti boja proti extrémizmu a radikalizácii. Pracuje primárne na úrovni škôl, miestnej samosprávy, občianskych organizácií a aktivizmu zdola.

Organizácia realizuje 5 hlavných programov:

1. Aktivity komunitného organizovania v niekoľkých zraniteľných komunitách v banskobystrickom regióne;
2. Platforma “Nie v našom meste”, ktorá pôsobí preventívne a zamedzuje násilnému extrémizmu na Slovensku;
3. Program “Školy za demokraciu”, ktorý podporuje neformálne vzdelávanie v témach ľudských práv a aktívneho občianstva vo viac než 30 školách v banskobystrickom regióne;
4. Občianske centrum OKO, ktoré poskytuje bezpečný priestor pre aktívnych občanov v Meste Zvolen;
5. Program “Professional Fellows”, ktorý podporuje komunitných lídrov prostredníctvom koordinácie 6-týždňových stáží v USA.

Kontakt

Námestie mládeže 587/17

96001 Zvolen

Slovensko

 +421 48 412 38 80

 www.cko.sk

 CKO – Centrum komunitného organizovania

Centrum pre štúdium demokracie (CSD)

Sofia, Bulharsko

Centrum pre štúdium demokracie (CSD) bolo založené v roku 1989. Je európskou inštitúciou verejných politík, ktorá sa venuje hodnotám demokracie a trhovej ekonomike. CSD je nadstrannícka, nezávislá organizácia, ktorá napomáha v procese reforiem prostredníctvom dopadu na verejné politiky a občiansku spoločnosť. Vo svojej práci CSD prepája kvalitný výskum s obhajobou záujmov o sociálne inovácie a inštitucionálne reformy v niekoľkých oblastiach v Bulharsku aj v Európe.

Najvýraznejšia z týchto oblastí sa týka sociálnej inklúzie zraniteľných skupín, migrácie, ľudských práv, ekonomickej a legislatívnej reformy, organizovaného zločinu, protikorupčných opatrení a radikalizácie. Spôsob, akým sa CSD snaží hľadať rovnováhu medzi akademickým prostredím a spoločenskou praxou, prináša výrazné riešenia problémov na úrovni relevantných zmien.

Kontakt

5 Alexander Zhendov Street
1113 Sofia
Bulharsko

 +359 29 71 3000

 csd@online.bg

 <https://csd.bg>

Cultures Interactive e.V.

Berlín, Nemecko

Cultures Interactive e.V. (CI) je mimovládna organizácia, ktorá bola založená v Berlíne v roku 2005. Odvtedy sa venuje rôznym projektom a pôsobí v národných i medzinárodných sieťach. Cieľom CI je podporovať demokratické a ľudskoprávne hodnoty a predchádzať skupinovej nenávisti, diskriminácii a pravicovému extrémizmu.

Základná metodika práce CI vychádza z konceptu neformálneho vzdelávania, ktorý prepája tvorivé aktivity, historické fakty a súčasný vývoj kultúry mládeže a (sociálnych) médií so vzdelávaním o politike a sociálnym učením. To im umožňuje riešiť témy ako posilnenie komunity, manažment konfliktov, antirasizmus, rodové roly a rovnosť. Takýto nízkoprahový prístup k prevenčnej práci je určený mladým ľuďom z rôzneho sociálneho prostredia.

V posledných rokoch pribudla do portfólia metodiky práce s mládežou organizácie aj dôležitá forma skupinového rozprávania. Stretnutia v rámci naratívnej skupiny vytvárajú bezpečný priestor pre mladých ľudí, v ktorom môžu slobodne zdieľať svoje osobné skúsenosti, počúvať a lepšie sa spoznať. To im umožňuje dozvedieť sa z prvej ruky o tom, ako dokáže životný príbeh človeka formovať jeho postoje a činy, ktoré majú následne priamy dopad na neho samého, ako aj na ostatných.

Práca organizácie CI spočíva v plnení troch hlavných cieľov::

1. Pilotné testovanie a implementácia dobrej praxe v oblasti prevencie a intervencie v práci s mladými ľuďmi v rôznych prostrediach. CI ponúka workshopy a školiace programy pre mladých ľudí z rôzneho spoločenského prostredia, vrátane tých, ku ktorým je obvykle ťažké dostať sa v rámci formálneho vzdelávania. CI tento cieľ naplňa prostredníctvom

rôznorodých programov, ako napríklad 1-2 dňové školské projekty, workshopy v rámci prístupu mládežníckych kultúr a rozsiahle školiace programy. Tieto programy sú určené buď pre zmiešané skupiny dospievajúcich alebo špecifické cieľové skupiny.

2. Budovanie kapacít. CI zabezpečuje širokú ponuku pre pracovníkov s mládežou a sociálnych pracovníkov na podporu vykonávania profesionálnej a účinnej prevencie. CI pracuje na budovaní kapacít miestnych aktívnych ľudí pomocou prístupu orientovanom na komunitu tak, aby podporovali ľudské práva, povzbudzovali mladých ľudí a vytvárali rezilienciu voči skupinovej nenávisti, pravicovému extrémizmu a násiliu.
3. Zdieľanie poznatkov a stimulovanie pokroku. CI sa zúčastňuje rôznych (medzi)národných debát, pôsobí v rámci siete organizácií venujúcich sa demokracii a vzdelávaniu k ľudským právam, práci s mládežou, prevencii a deradikalizácii (e.g. RAN, OSCE, DARE, Efus, etc.). Týmto neustále zlepšuje svoje koncepty a realizuje víziu úspešnej práce s mládežou v oblasti ľudských práv v širšom meradle.

Kontakt

Mainzer Str. 11
12053 Berlín
Nemecko

 Tel: +49 30 60 40 19 50
 info@cultures-interactive.de
 www.cultures-interactive.de
 [culturesinteractiveev](https://www.facebook.com/culturesinteractiveev)

Partneri pre demokratickú zmenu Maďarsko

Budapešť, Maďarsko

Víziou Nadácie partnerov Maďarsko (PHF) je žiť v multikultúrnej, inkluzívnej a otvorenej spoločnosti, ktorá je v súlade so svojim prostredím. Takáto spoločnosť by mala byť schopná integrovať rôzne kultúrne hodnoty na osobnej, komunitnej aj spoločenskej úrovni. Mala by dbať o zabezpečovanie rovných príležitostí na sebarealizáciu a harmonický život v komunite.

V súlade s víziou je misiou PHF vytvárať kultúru spolupráce, aplikovať a šíriť metódy alternatívneho manažmentu konfliktov a prispievať tak k rozvoju participatívnej demokracie.

Práca PHF spočíva v týchto troch oblastiach:

- Posilňovanie komunitného dialógu;
- definovanie zmeny ako príležitosti pre všetkých;
- posilňovanie medzisektorovej spolupráce.

PHF strategicky pôsobí v týchto oblastiach:

- Integrácia Rómov prostredníctvom rozvoja miestnych komunít;
- šírenie, aplikovanie a rozvoj alternatívnych metód manažmentu konfliktov, zvlášť mediácia a restoratívne praktiky;
- rozvoj, dizajn a implementácia rôznych školiacich programov vo vzdelávaní;
- demokratizácia vzdelávania prostredníctvom šírenia a implementácie programu "Step by Step" a jeho metodiky orientovanej na dieťa, spoluprácu a komunitu.

Kontakt

Rákóczi út 22

1072 Budapešť

Maďarsko

 +36 70 944 6196

 partners@partnershungary.hu

 <https://partnershungary.hu>

Partneri pre demokratickú zmenu Slovensko (PDCS)

Bratislava, Slovensko

Mimovládna organizácia Partneri pre demokratickú zmenu Slovensko (PDCS) bola založená v roku 1991. Poskytuje profesionálne školenia a facilitáciu, konzultácie a poradenské služby v oblastiach ako napr. riešenie konfliktov, facilitovaný spoločenský dialóg, občianska participácia a rozvoj občianskej spoločnosti na Slovensku a v zahraničí. PDCS je zakladajúcou organizáciou Európskej siete pre nenásilie a dialóg (ENND), ktorej cieľom je snaha zmierňovať polarizujúce trendy v strednej a východnej Európe.

Kontakt

Štúrova 13

 +421 252 925 016

811 02 Bratislava

 pdcs@pdcs.sk

Slovensko

 <https://www.pdcs.sk/en/>

Ratolest Brno z.s.

Brno, Česká Republika

Ratolest Brno z.s. (Ratolest) funguje v Brne a okolí už od roku 1995. Ratolest zabezpečuje sociálne a preventívne služby pre deti a mladých dospelých v núdzi, ako aj pre ich rodiny. Aktivity Ratolesti sú založené na prevencii a úspešne hľadajú riešenia príčin problémov a ich následkov. Ich súčasťou sú podporné a koordinačné príležitosti pre dobrovoľníkov. Poslaním organizácie je pomáhať sociálne znevýhodneným deťom, mladým dospelým a rodinám riešiť ich nepriaznivú situáciu alebo jej predchádzať tak, aby mali rovnaké šance žiť kvalitný život a začleniť sa do spoločnosti.

Ratolest Brno zabezpečuje niekoľko programov a služieb:

- Nízkoprahový klub pre deti a mládež Likusák;
- Nízkoprahový klub pre deti a mládež Pavlač;
- Centrum prevencie a resocializácie;
- Centrum pre ohrozenú rodinu;
- Dobrovoľnícke centrum;
- Galéria Ratolest – charitatívny umelecký projekt.

Contact

třída Kpt. Jaroše 7b

602 00 Brno

Česká Republika

 +420 545 243 839

 www.ratolest.cz

 ratolest@ratolest.cz

REACH – Inštitút pre výskum a vzdelávanie

Bratislava, Slovensko

REACH - výskumný a vzdelávací inštitút je občianske združenie so sídlom v Bratislave. Venuje sa otázkam extrémizmu, radikalizácii verejnej mienky a formovaniu deradikalizačných stratégií. REACH Inštitút vznikol ako iniciatíva skupiny mladých výskumníkov a analytikov a jeho hlavným cieľom je prispievanie k expertnej diskusii o najaktuálnejších politických a spoločenských témach, mediácia dialógu medzi rôznymi aktérmi, výskumná činnosť, vypracovávanie analýz a odporúčaní pre politických aktérov ako aj zástupcov občianskej spoločnosti so zámerom zvýšiť kvalitu politických rozhodnutí a zlepšiť stav občianskej spoločnosti.

REACH - výskumný a vzdelávací inštitút má za cieľ prispievať k tvorbe politik na základe výskumu, posilňovať spoluprácu medzi výskumnými inštitúciami, akademickou sférou, občianskou spoločnosťou a tvorcami politik, a s pomocou interdisciplinárnych výskumných metód pomáhať dosiahnuť pozitívne zmeny v občianskej spoločnosti, vzťahoch vo vnútri spoločnosti a v politickej kultúre.

Kontakt

Šúrska 26
831 06 Bratislava
Slovensko

 info@reach-institute.org

 www.reach-institute.org

YMCA Dobrich

Dobrich, Bulharsko

YMCA Dobrich je inkluzívna mimovládna mládežnícka organizácia, ktorá sa venuje zlepšovaniu intelektuálneho, kultúrneho, duchovného a telesného rozvoja detí a dospelých prostredníctvom rôznych kultúrnych, vzdelávacích a športových projektov. YMCA Dobrich má za sebou mnohé úspešné projekty v oblasti vzdelávania k občianskej zodpovednosti cez tvorivé metódy, v ktorých využívajú výtvarné umenie, ako aj žánre scénického umenia (divadlo, hudba a pod.) YMCA Dobrich realizuje projekty na rôzne témy, napr. participatívne občianstvo, demokracia, ľudské práva, antidiskriminácia, migrácia, radikalizácia, sociálna inklúzia, historická pamäť a participácia mládeže. Každý workshop je prispôsobený cieľovej skupine – od detí, adolescentov a mladých dospelých až po pracovníkov s mládežou. Motto organizácie YMCA Dobrich znie: „Rozvíjame silné deti, silné rodiny, silné komunity.“

Contact

7 General Kolev Street, fl. 1, p.b. 3
9300 Dobrich
Bulharsko

 ymcadobrich@gmail.com

 <http://ymcadobrich.ngobg.info>

 YMCA Dobrich

Príklady dobrej praxe v oblasti prevencie

Školy za demokraciu Centrum komunitného organizovania (CKO), Slovensko	26
Romantické násilie Človek v ohrození, Slovensko	33
Prístup mládežníckych kultúr Cultures Interactive e.V., Nemecko	41
Naratívna skupinová práca Cultures Interactive e.V., Nemecko	47
Asertivita Ratolest Brno z.s., Česká republika	53
Pravda a lož online Ratolest Brno z.s., Česká republika	62
Novinárske zručnosti YMCA Dobrich, Bulharsko	72
Tréningový program Kyberskaut Fond pre aplikovaný výskum a komunikáciu (ARC Fund), Bulharsko	81
Mediačné a restoratívne praktiky v školách Partners Hungary Foundation (PHF), Maďarsko	87
Filozofiu proti extrémizmu (P4CE) Metodika / Komunita otázok, P4CE Consortium	95

Školy za demokraciu

CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

Centrum komunitného organizovania
(CKO)
Slovensko

Kľúčové slová

demokracia, kritické myslenie, aktívne občianstvo, tolerancia, humanizmus, ľudské práva

Ciele

Cieľ programu Školy za demokraciu by sme mohli zhrnúť do jednej vety: Školy za demokraciu vedú študentov a učiteľov k tomu, aby sa z nich stali aktívni občania, zaujímali sa o svoje okolie, venovali sa dobrovoľníctvu, postavili sa za utláčaných, kládli otázky, mysleli kriticky a diskutovali o veciach nezaujato, a popritom sa naučili vyjadrovať svoje názory s rešpektom a pomáhať tým, ktorí sú v núdzi.

Program* prispieva k budovaniu aktívneho občianstva a podporuje neformálne vzdelávanie dospievajúcich, mladých dospelých a učiteľov v rôznych témach prostredníctvom vzdelávacích workshopov pre nich a s nimi. Zároveň sa tým účastníci oboznamujú s metódami a aktivitami Centra komunitného organizovania (CKO). CKO vníma aktívne občianstvo ako živú angažovanosť vo vlastnej komunite, či už vo forme účasti na ochrane životného prostredia alebo demokratických procesov. Dobrovoľníctvo podporuje ako súčasť aktívneho občianstva. Príspevok v tomto zborníku vznikol zozbieraním všetkých metodických materiálov, ktoré sa doteraz počas obdobia implementácie programu osvedčili ako najužitočnejšie.

Program prináša do školského prostredia súčasné a intenzívne diskutované témy. Dospievajúci a mladí dospelí síce diskutujú o aktuálnych témach na dennej báze, avšak zdroje informácií, z ktorých čerpajú, sú rôzne nielen v rámci rodín a jednotlivých tried, ale aj v rámci podobných demografických skupín.

Program účastníkom predstavuje relevantné webstránky a serióznú tlač a poskytuje rady, ako čítať a rozumieť textom tohto typu. Program pamätá aj na relevantné historické pozadie a vytvára priestor na diskusiu o súčasnom socio-ekonomickom kontexte. Zvláštna pozornosť je venovaná porovnaniam s minulosťou.

Okrem iného program u mládeže v školskom veku rozvíja empatiu, pričom najviac sa osvedčila metóda živých knižníc. Vďaka zážitku zo živej knižnice majú študenti a študentky možnosť stretnúť sa s ľuďmi rôznych etníc, sexuálnych orientácií, vyznávajúcich rôzne náboženstvá, ako aj s ľuďmi z rôzneho prostredia vrátane utečencov, ľudí bez domova a žiadateľov o azyl. Prostredníctvom živých knižníc môžu účastníci konfrontovať svoje obavy a predsudky voči človeku z bezprostrednej blízkosti. Môžu položiť akúkoľvek

---

* Na rozdiel od iných metodík v tomto zborníku má program Školy za demokraciu širší záber a pevnejšie inštitucionálne zázemie. Z tohto dôvodu budeme v zborníku namiesto slova "metodika" používať slovo "program".

otázku, porozprávať sa so „živými knihami“ alebo len tak sedieť a počúvať ich príbeh.

Cieľová skupina

Primárnou cieľovou skupinou programu sú žiaci základných a stredných škôl vo veku od 10-18 rokov. Žiaci základných škôl sú sociálnou skupinou, ktorá najľahšie podlieha radikalizácii. Väčšina z nich pochádza z bežného rodinného prostredia, ale existuje medzi nimi aj menšia skupina detí rómskeho etnika, ľudí s postihnutím, členov LBGTI+ komunity alebo iných sociálne znevýhodnených osôb. Podľa štatistík čelí na Slovensku vysokému riziku radikalizácie v priemere zhruba 10 % žiakov v rámci jednej triedy. Program sa taktiež zameriava na prácu s tzv. sekundárnymi multiplikátormi, medzi ktorých patria učitelia, miestne univerzity, mimovládne organizácie či mestá a samosprávy.

Všeobecný popis metodiky

Školy za demokraciu je ročný vzdelávací program zameraný na boj proti radikalizácii mládeže. Pôsobí preventívne; s tou istou triedou sa pracuje počas celého školského roka.

Realizácia programu Školy za demokraciu sa začala v roku 2017. Postupne sa z neho stal najintenzívnejší a najinovatívnejší medziodborový program svojho druhu na Slovensku. Jeho cieľom je prevencia radikalizácie mládeže a akýchkoľvek prejavov extrémizmu. Najväčším prínosom programu je jeho neustále prebiehajúca syntéza metód kritického myslenia a medziodborových príkladov dobrej praxe v oblasti vzdelávania v ľudských právach. Program využíva metódu živých knižníc*, ako aj vysoko efektívne praktické postupy vyvinuté nemeckou organizáciou Cultures Interactive e.V.

* Viac informácií a všeobecný úvod k metodike tzv. "živej knižnice" môžete nájsť na <https://humanlibrary.org/>.

Na začiatku bolo do programu zapojených len osem škôl. V školskom roku 2019/2020 je do programu zapojených 32 škôl z celého banskobystrického regiónu. Garantmi programu, ktorí naň dohliadajú, sú: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici; Alexandra Bitušíková, profesorka pôsobiaca na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela; Lucia Galková, pôsobiaca na Pedagogickej fakulte UMB; Dr. Harald Weilnböck, odborník na extrémizmus a spoluzakladateľ organizácií Cultures Interactive e.V. a Radicalization Awareness Network (RAN).

Úspešná prevencia radikalizácie dospelých a mladých dospelých nevyhnutne predpokladá medzisektorovú spoluprácu, ktorá musí byť intenzívna, konštruktívna a systematická. Školy za demokraciu predstavujú živú prepojenú sieť medzi niekoľkými sektormi: mimovládny (tvorca programu), akademickým (výskum hodnôt a postojov zapojených študentov), vzdelávacím (prostriedok implementácie), regionálnym (podpora a spolupráca) a občianskym. Program prebieha počas celého školského roka a prispôsobuje sa plánu, ktorý pred začiatkom roka pripraví lektor alebo lektorka v spolupráci s učiteľmi, riaditeľmi zapojených škôl. CKO ako líder programu zvažuje špecifiká každej školy, ako aj požiadavky jednotlivých učiteľov alebo žiactva. Dopady programu na ich hodnotové postoje boli doteraz na základe výskumu vyhodnotené ako pozitívne.

Pokiaľ mladí ľudia a širšia verejnosť nerozumejú dôsledkom narastajúcej radikalizácie alebo ju chápu len čiastočne, sú demokracia, občianska spoločnosť a dodržiavanie základných ľudských práv v ohrození. Na druhej strane, demokraciu vieme stabilizovať a posilňovať prostredníctvom znižovania a odstraňovania radikalizácie a zároveň prehlbovania porozumenia a dôvery v demokratické nástroje a inštitúcie. Program vedie deti, dospelých a mladých dospelých k aktívnej občianskej participácii. Je založený na momentálne dostupnom vedeckom poznaní v oblasti prevencie radikalizácie.

Aktivity programu sú založené na princípoch participatívneho, neformálneho a zážitkového učenia, ktoré sa neustále aktualizujú v spolupráci so zúčastnenými školami, odborníkmi a odborničkami z relevantných oblastí ako aj v reakcii na súčasné udalosti. Zároveň sú dopady týchto aktivít vyhodnocované prostredníctvom asociačného experimentu. Doterajšie výsledky ukazujú, že aplikované metódy a aktivity sú úspešné.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Počas prípravných a implementačných fáz aktivít programu, hlavnú rolu v predbežnom výskume zohrávalo meranie postojov a hodnôt zapojených žiakov. CKO každoročne vykonáva v spolupráci s Pedagogickou fakultou UMB asociačný experiment. Pedagogická fakulta poskytuje CKO nielen metodickú pomoc pri vytváraní zoznamu slov na použitie pri tomto experimente, ale pomáha aj pri vyhodnotení získaných dát. Nastavuje úvodné i záverečné merania hodnôt a postojov, pripravuje komentár a detailnú interpretáciu získaných údajov.

Údaje za školský rok 2018/2019 ukázali, že z 27 zúčastnených škôl sa na všetkých prejavil pozitívny posun vo vzťahu ku kľúčovým slovám, na ktorých bol asociačný experiment založený. Počas roka 2019/2020 sa program Školy za demokraciu zamerlal na zoznam 42 slov. Pojmy, ktoré sa v programe vyskytovali najčastejšie, resp. témy, ktorým sme sa najčastejšie venovali, opisovalo 14 z týchto slov. Boli to: "židovka, hendikepovaný človek, kresťan, aktivista, lesba, Európska únia, rasista, mimovládna organizácia, gej, Róm, moslim, demokracia, utečenec a Kotleba". Všetky tieto slová (okrem „EÚ“) zaznamenali pozitívny posun tak v reakčnom čase (tj. v časovom intervale, počas ktorého žiaci reagovali prvou asociáciou na počuté slovo), ako aj vo vnímaní asociácií, ktoré žiaci vyslovili. Pokles v reakčnom čase na záverečnom meraní, ako aj zvýšený počet pozitívnych a neutrálnych asociácií žiakov a žiačok, naznačuje v porovnaní s počiatočnými meraniami jasný posun k pozitívnejším asociáciám.

Prenositelnosť

Program sa naďalej rozvíja v dvoch hlavných líniách. Prvou je prenos používaných nástrojov na učiteľov, ako aj rovesníkov. Základom je, že každá škola má prístup k skupine odborníkov, ktorí participujú na programe príslušnej školy. Vzhľadom na nemožnosť nájsť a najať dobrých, kvalifikovaných lektorov, jediný spôsob, ako program a jeho aktivity udržať v praxi, je taký, ktorý má v sebe multiplikačný efekt. Platí, že čím viac učiteľov sa naučí používať neštandardné vzdelávacie metódy z tohto programu, tým lepšie ich dokážu využiť na viacerých predmetoch, napr. na dejepise, etickej výchove či občianskej náuke. Dôležitým a úspešným vzdelávacím nástrojom sa navyše ukázalo byť rovesnícke učenie. Najväčší dopad na žiakov mala tiež účasť na workshopoch a diskusiách o súčasných spoločenských témach, ktoré organizovali práve ich rovesníci. To však neznamená, že by lektori nemali byť na workshopoch prítomní. Skôr naopak, ide o to, že kombinácia angažovaných lektorov, učiteľov, a rovesníkov pôsobí najpriaznivejšie.

Druhou líniou je prenos programu na národnú úroveň s cieľom implementovať ho naprieč krajinou. Adekvátne pilotná fáza na tejto úrovni by vyžadovala minimálne dva školské roky v učebných osnovách každej školy. Na národnej úrovni je tiež dôležité, aby školy a koordinujúce inštitúcie zohľadňovali rozdielne sociálne zázemie žiakov a žiačok, ich demografiu, a aby prispôbili aktivity ich potrebám. Pracovať na tejto úrovni by však vyžadovalo veľký počet odborníkov zapojených do projektu, a samozrejme tiež finančnú a ideovú podporu zo strany štátu. CKO je presvedčené, že začať s týmto typom vzdelávania je potrebné metódami na to prispôbenými už v materských školách; a tiež je potrebné zapojiť do programu vysokoškolských študentov z odborov pedagogiky, filozofie, politológie či medzinárodných vzťahov. CKO verí, že pokiaľ by bol program "Školy za demokraciu" implementovaný na celonárodnej úrovni, schopnosti a

zručnosti žiakov, ako napr. kritické myslenie, čítanie s porozumením či kvalita vedomostí o ľudských právach by sa výrazne zlepšili.

Podmienky implementácie

Doteraz sa zúčastnené strany programu snažili realizovať také aktivity, ktoré špeciálne pomôcky nevyžadovali; okrem tých, ktoré sú bežne dostupné vo väčšine tried, napr. laptopy/stolové počítače, projektory, tabule atď. Do vydania tohto zborníka pripravili zapojení lektori svoje vlastné materiály založené na programovej metodike. Tieto materiály si upravili podľa potrieb, aby korešpondovali so zvolenou témou či súčasnými udalosťami. Ak však chceme program dostať na národnú úroveň, stojí za pozornosť zvážiť, či by jedna z koordinujúcich strán nemohla prebrať zodpovednosť za publikovanie štandardných materiálov a distribuovať ich do škôl s usmernením, že vyučujúci ich môžu prispôbiť špecifickým potrebám triedy. V závislosti od zvolenej aktivity môže každá príprava workshopu trvať od jednej do troch hodín. Lektorom so zručnosťami v neformálnom vzdelávaní a/alebo skúsenosťami v oblasti kritického myslenia, ľudských práv, práva, sociálnej práce a v iných podobných oblastiach sú zvyčajne veľmi úspešní. Čím viac lektorov a je v rámci programu k dispozícii, tým lepšie; prevencia syndrómu vyhorenia a zabezpečenie duševnej pohody lektorov sú totiž pre úspešnosť programu kľúčové. CKO odporúča, aby sa každý lektor a každá lektorka zamerali na menší počet škôl (max. 4) a zotrvali v každej škole počas celého školského roka. Program doteraz ukázal, že lektori sa cítia najlepšie, keď pracujú s menšími skupinami žiakov (15 až 20). Pokiaľ to nejde inak, aktivity je možné prispôbiť tak, aby slúžili väčším skupinám, no zároveň sledovali cieľ aktivizovať väčšinu triedy a umožniť im tak participovať.

Romantické násilie – metóda pre učiteľov v stredných školách

Človek v ohrození, Slovensko

Kľúčové slová

pravicový extrémizmus, radikalizácia mládeže, predsudky, diskriminácia, identita, aktívne občianstvo

Ciele

Metóda romantického násillia prináša do praxe inovatívne aktivity pre učiteľov a pedagógov v oblasti neformálneho vzdelávania, ktoré riešia citlivé témy pravicového extrémizmu či radikalizácie mládeže. Aktivity sú zamerané na prehodnotenie postojov študentov k týmto témam. Realizácia aktivít v rámci tejto metódy slúži ako príležitosť na reflexiu knihy

Romantické násilie: Spoveď amerického skinheada, ktorú napísal bývalý neonacista Christian Picciolini. Metodika teda dáva študentom priestor, aby hovorili o sebe a svojich pohľadoch na témy adresované v Piccioliniho knihe.

Cieľová skupina

Metodika sa zameriava v prvom rade na učiteľov stredných škôl a je koncipovaná ako súbor aktivít pre študentov v triede. Najviac z týchto aktivít profitujú práve stredoškoláci vo veku od 14 do 19 rokov. Cieľová skupina je široká, keďže aktivity sú zamerané primárne na študentov, ktorí ešte nie sú radikalizovaní. Cieľovú skupinu tvoria študenti z demografickej majority, ako aj rôznych minorít, vrátane marginalizovaných skupín detí, dospievajúcich a mladých dospelých. Čím rôznorodejšie je zloženie skupiny, tým väčší je potenciál pozitívneho dopadu aktivít. Tie je možné prispôsobiť prostrediu neformálneho vzdelávania s účastníkmi v rovnakom veku.

Všeobecný popis metodiky

Ako už bolo spomenuté, metodika vychádza a bola inšpirovaná knihou bývalého neonacistu Christiana Piccioliniho s názvom Romantické násilie: Spoveď amerického skinheada a obsahuje 10 aktivít vhodných na použitie v triede i mimo nej. Aktivity nadväzujú a riešia témy identity, príčin a dôsledkov pravicového extrémizmu, predsudkov a nálepkovania, ako aj aktívneho občianstva. Každá z aktivít sa zameriava na špecifickú tému, čím rozvíja zručnosti účastníkov a kultivuje dialóg o týchto témach. Prvou témou aktivity je identita, po ktorej nasleduje téma predsudkov a polarizácie. Nakoniec je adresovaná téma diskriminácie a jej prejavov v podobe pravicového extrémizmu.

Tvorca metodiky Človek v ohrození odporúča pred jej použitím realizovať úvodné školenie pre pedagógov, aby nadobudli potrebné zručnosti na

riešenie citlivých tém. Učítelia, ktorí s metodikou pracovali, ocenili možnosť využiť aj Piccioliniho knihu. Metodika je na nej založená, jej čítanie má na aktivity zosilňujúci efekt. Piccioliniho príbeh študentov zaujíma. Súčasťou aktivít je aj premietanie krátkych videí, vrátane Piccioliniho TED talk-u, ktorý je vhodné pustiť na začiatku.

Metodika zahŕňa úryvky z knihy, takže je možné ju aplikovať aj bez nej. Jednotlivé aktivity je možné realizovať oddelene v závislosti od toho, akej téme sa chcú lektori venovať.

Uvádzame zoznam aktivít a tém, ktorým sa venujú:

- 1. Moja identita a ja** – Táto aktivita ukazuje, akým spôsobom si vytvárame identitu a ako to ovplyvňuje naše postoje voči iným. Účastníci si vytvoria vlastné obrázky, ktoré popisujú ich identitu, ako aj vlastnosti, roly, presvedčenia, osobnosť, vzhľad alebo prejavy, ktoré sú pre každého jedinečné. Každý má rôznych idolov; pre každého sú dôležité iné vrstvy identity. Zámerom aktivity je facilitovať dialóg o skupinovej diverzite prostredníctvom porovnávania a debaty o identite.
- 2. Osobný profil** – Táto aktivita sa bližšie zameriava na udalosti, ľudí a okolnosti, ktoré môžu mať vplyv na rozhodnutia, ktoré ľudia v živote robia. V rámci tejto aktivity skupiny študentov rotujú a čítajú si vybrané kapitoly z knihy *Romantické násilie*. Odporúča sa mať k dispozícii kópie vybraných kapitol, s ktorými lektor alebo lektorka pracuje; môžu sa prípadne využiť aj pri aktivite *My vs. Oni* (pozri č. 7). Po prečítaní a oboznámení sa s jednotlivými obdobiami Piccioliniho života účastníci diskutujú o tom, čo najviac ovplyvnilo jeho rozhodnutia.
- 3. Superhrdinovia** – Táto aktivita sa zaoberá otázkami, ako napríklad vzory formujú postoje druhých, a čo mladých ľudí priťahuje na extrémistických skupinách. Účastníci najprv venujú pozornosť idolom

a hrdinom zo svojho života a potenciálnej hrozbe záporných idolov. Potom si prečítajú časť Piccioliniho knihy Romantické násilie, v ktorej figuruje ako hrdina, ktorého všetci buď zbožňujú alebo sa ho boja. Následná diskusia môže viesť k uvažovaniu o idoloch a lídroch, ktorých ľudia v živote nasledujú, ako aj o tom, ako môžu formovať postoje druhých.

4. **Čím viac vidíš, tým lepšie** – Táto aktivita sa zameriava na skúmanie sily stereotypov a predsudkov. Skúma spôsob, ako k nim kriticky pristupovať a prehodnocovať ich. Účastníci najprv diskutujú o obrázkoch; hovoria o tom, čo si o nich myslia. Zámerom tejto výmeny názorov je dostať sa k téme nedostatočných informácií pri formovaní stereotypov a predsudkov. Účastníci sa naučia viac o tom, čo znamená prijímať informácie cez filter médií alebo iné vplyvy. Následne analyzujú Piccioliniho knihu a hľadajú momenty, ktoré mali vplyv na formovanie stereotypov o menšinách, a ktoré v jeho živote zohrali rolu vstupnej brány k extrémistickým názorom.
5. **Identifikácia nenávisti** – Táto aktivita skúma podobu nenávistných prejavov offline a online a hľadá spôsoby, ako na ne reagovať. Picciolini bol veľmi ovplyvnený svojimi rovesníkmi, skupinami, do ktorých patril a lídrami, ktorých stretol. Princíp nenávistných prejavov bol rovnaký v 80. aj 90. rokoch a zostáva takým dodnes; hoci v súčasnosti je čoraz viditeľnejší online. Prostredníctvom tejto aktivity sa účastníci dozvedia o koreňoch a dôsledkoch nenávistných prejavov, ako aj to, v akej forme sa vyskytujú v on/offline priestore. Hľadá tiež spôsoby, ako správne reagovať v situácii, keď ste svedkami hate speech-u.
6. **V koži vylúčených** – Táto experimentálna aktivita najprv stavia dospievajúcich a mladých dospelých do diskriminačnej alebo opresívnej situácie, aby mohla následne vytvoriť priestor na zamyslenie a spracovanie zážitkov. Aktivita vyžaduje facilitátora, ktorý skupinu pozná a je schopný využívať metódy dramatiky. Je tiež vhodné využívať

energizer-e a pohybové aktivity v rámci icebreaking-u. Túto aktivitu je možné realizovať na základe maximálne štyroch scenárov, ktoré sa naozaj stali a došlo v nich k diskriminácii. Krátke scénky môžu hrať naraz štyri skupiny. Účastníci sa vopred nedozvedia, v ktorej role zažijú diskrimináciu, preto je potrebné dobre zvážiť rozdelenie všetkých rolí. Po rolovej hre nasleduje reflexia, v rámci ktorej sa účastníci a diváci bavia o svojich pocitoch z krátkych scénok. Následne pokračujú v debate o tom, aký vplyv má diskriminácia na isté skupiny a jednotlivcov.

- 7. My a oni** – Táto aktivita sa zameriava na hľadanie spôsobov, ako čeliť mentalite „my vs. oni“ a jej následkom. Aktivita začína tým, že účastníci sa identifikujú so skupinou, do ktorej patria. Je potrebné zdôrazniť, že zatiaľčo väčšina ľudí si svoju skupinu vyberie slobodne, skupiny, ktoré nevyhovujú prevládajúcim spoločenským normám (napr. podľa etnicity alebo rasovej, sexuálnej či rodovej identity) sú do skupín zaradené automaticky ostatnými. Aktivita ďalej skúma, ako sa rozdelenie na „my“ a „oni“ stáva prvým krokom k nenávisti. Účastníci si na záver zopakujú udalosti z Piccioliniho života, z ktorých vidno, ako si, ako príslušník skupiny bielej nadradenej rasy, vypestoval nenávisť k „iným“ skupinám (rasové menšiny, LGBTIQ atď.).
- 8. Extrémizmus na Slovensku** – Táto aktivita sa venuje príkladom hrozieb pre demokraciu zo strany pravicového extrémizmu na Slovensku. Táto aktivita je pre krajinu špecifická, avšak je možné prispôbiť ju aj na iný kontext. Poukazuje na fakt, že keď istá skupina nie je postavená mimo zákon, dokáže vyvíjať antidemokratické aktivity a propagovať fašistickú ideológiu. Tento pohľad predstavuje Ľudová strana Naše Slovensko, ktorú vedie Marián Kotleba spájaný s neonacizmom. Aktivita je zameraná na analýzu niektorých Kotlebových prejavov a činov v rámci jeho strany. Vysvetľuje, čím je táto politická

strana pre demokraciu hrozbou, hoci bola zvolená v demokratických parlamentných voľbách.

- 9. Interné a externé radikalizačné faktory** – Táto aktivita sa zaoberá extrémistickými postojmi a správaním, ako aj tým, odkiaľ pramenia. Predstavuje krátke profily bývalých členov neonacistických skupín z rôznych krajín. Tieto krátke profily obsahujú životné udalosti, popis rodinného prostredia a dôležité hnacie sily v životoch bývalých známych extrémistov. Účastníci prostredníctvom analýzy profilov diskutujú o rizikových faktoroch radikalizácie.
- 10. Občianska participácia** – Táto aktivita predstavuje možnosti, ako hľadať rôzne prostriedky alebo naratívy k témam, ktoré mladých ľudí často privádzajú ku krajne pravicovým stranám a skupinám. Účastníci sa môžu zamerať na ktorúkoľvek tému, ktorá ich zaujíma a diskutujú o možných riešeniach; zisťujú informácie o organizáciách a webových stránkach a porovnávajú riešenia extrémistov s konštruktívnejšími riešeniami prostredníctvom využitia naratívneho prístupu.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Na Slovensku bola metodika predstavená na ôsmich metodických seminároch približne 150 učiteľom zo škôl, ako aj z prostredia inštitúcií neformálneho vzdelávania. Spätná väzba bola veľmi pozitívna. Potvrdili, že Piccioliniho príbeh na dospievajúcich a mladých dospelých zaberá; jeho kniha má dynamiku a je prístupná aj vďaka svojmu jazyku. Učitelia si taktiež pochvalovali štruktúru aktivít a možnosť využiť prílohy a podrobné inštrukcie k ich realizácii. Navyše, aplikovaná metodika pomohla zlepšiť zručnosti participantov.

Aktivity vychádzajú z princípov konštruktivistickej pedagogiky, čím vytvárajú priestor pre študentov, aby vyjadrili svoje jedinečné postoje, ktoré im zároveň umožňujú formovať vlastné závery. Tento prístup využíva

participatívne metódy ako napr. simuláciu, dramatizáciu, skupinovú prácu a metódy na posilnenie kritického myslenia ako napr. kritické čítanie, riešenie problémových úloh, úlohy s riešením a diskusné metódy. Aktivity neponúkajú jednoduché odpovede. Skôr sú vedené spôsobom, ktorý prináša do popredia problematické otázky umožňujúce lektorom workshopov lepšie pracovať so študentmi.

Prenositelnosť

Metodika je užitočná v praxi formálneho i neformálneho vzdelávania. Je štrukturovaná spôsobom, ktorý umožňuje viesť aktivity alebo sa ich zúčastňovať bez nutnosti mať prečítanú celú knihu; je flexibilná. V prostredí formálneho vzdelávania môžu aktivity viesť bežní učitelia alebo hosťujúci lektori či spíkri. Metodiku je vhodné využívať na občianskej náuke alebo etickej výchove. Výhodou stálych učiteľov vedúcich tieto aktivity môže byť, že žiakov poznajú a môžu tak ľahšie nadviazať na iné relevantné témy, o ktoré je v triede záujem. Keďže aktivity zahŕňajú aj rolové hry, ktoré môžu u niektorých vyvolávať silné emócie, niektorí z účastníkov (zvlášť tí, ktorí zažili násilie na vlastnej koži) môžu na obsah diskusií reagovať citlivo. Odporúča sa preto, aby lektori účastníkov poznali. Ak aktivity v škole realizujú externí lektori, mali by vopred dostať základné informácie o účastníkoch, vrátane demografických údajov.

Ak sú počas školení aktivity realizované s učiteľmi, majú možnosť vyskúšať si rolu účastníkov podobne ako ich študenti. Zo skúsenosti Človeka v ohrození možno konštatovať, že deti, dospelievajúcich, mladých dospelých a dospelých tento prístup často hlboko osloví.

Podmienky implementácie

Zatiaľčo podmienky realizácie závisia od špecifickej aktivity, každá trvá približne jednu hodinu (vrátane reflexie). Ak je realizovaných niekoľko aktivít za sebou (napr. 3-4), stretnutie je možné štruktúrovať ako workshop, ktorý môže trvať pol dňa alebo aj celý.

Materiál a pomôcky sú jednoduché; všetky potrebné prílohy sú súčasťou metodiky. Jediným potrebným vybavením je flipchart a značkovače. Ideálny počet účastníkov je okolo 20-25. Práca so skupinou, v ktorej je menej ako 10 účastníkov, je väčšinou náročná a neproduktívna.

Pedagógom sa dôrazne odporúča, aby pred využitím metodiky prešli školením, alebo aspoň aktivity vyskúšali skôr, než ich s cieľovou skupinou realizujú. Je dôležité, aby lektori pracovali so skupinou, ktorú už poznajú; témy identity a diskriminácie bývajú citlivé. Eventuálne môžu byť aktivity realizované bez toho, aby sa riešili osobné záležitosti či témy.

Prístup mládežníckych kultúr

Cultures Interactive e.V.,
Nemecko

Kľúčové slová

mládežnícka kultúra, neformálne vzdelávanie, občianska výchova, rovesnícke učenie, povzbudenie, participácia, primárna a sekundárna prevencia, orientácia na proces

Ciele

Metodika Prístupu mládežníckych kultúr, ktorú vytvorila organizácia Cultures Interactive (CI), má niekoľko cieľov. Na ich dosiahnutie neexistuje jeden bežný postup. Metodika je vysoko flexibilná a dá sa prispôbiť viacerým prostrediam a demografickým skupinám. Keďže je orientovaná na proces a nie je obmedzená len na jednu tému, hlavnou premennou v

rámci tohto prístupu sú účastníci. Dosiachnutie cieľov metodiky závisí od demografie ako aj skupinovej dynamiky dospievajúcich a mladých dospelých, ktorí sú zapojení, a od tém, s ktorými účastníci prídu na workshop. Úspešný workshop Prístupu mládežníckych kultúr ideálne: vytvára prostredie, v ktorom sú mladí ľudia schopní otvorene hovoriť a vyjadrovať svoje politické názory a postoje; otvára témy predsudkov a mizantropických postojov adolescentov a mladých dospelých a ponúka alternatívy; umožňuje účastníkom zažiť si diverzitu foriem prejavov subkultúry (napr. cez vizualizáciu); podporuje participáciu cez posilnenie ich postavenia.

Cieľová skupina

Prístup mládežníckych kultúr je určený pre dospievajúcich a mladých dospelých od 13 do 21 rokov a je možné realizovať ho v školách a kluboch mládeže prostredníctvom workshopov v akomkoľvek prostredí. Možné formáty zahŕňajú jednorazové workshopy počas bežného školského roka, pravidelné aktivity v kluboch mládeže počas týždňa, alebo niekoľkodňové workshopy počas prázdninového kempu. Metodiku je možné aplikovať na rôznorodé skupiny mládeže s ohľadom na postoje, sociálne zázemie, vzdelanie a mieru socializácie. Metodika však nie je vhodná pre dospievajúcich a mladých dospelých, ktorí sú utvrdení vo svojich názoroch na skupinovú nenávisť, alebo ktorí podporujú a riadia sa pravicovými doktrínami.

Všeobecný popis metodiky

Prístup Cultures Interactive podnecuje dialóg o občianstve a úlohe, ktorú v spoločnosti zohráva politika. Robia tak prostredníctvom využívania mládežníckych subkultúr a (sociálnych) médií, ako napr. rap, breakdance, dídžeing, street art, skateboarding, parkour, YouTube, komix a blogovanie. Tieto

subkultúry a médiá slúžia ako východiskové body výchovy k občianstvu a môžu byť inšpirujúce pri navrhovaní aktivít na prácu s cieľovou skupinou.

Na každom workshope sa pracuje len s jednou mládežníckou kultúrou alebo médiom. Pred workshopom by sa mali dospievajúci a mladí dospelí sami rozhodnúť, ktorej subkultúre či médiu by sa v rámci formátu radi venovali. Workshopy prepájajú praktické príležitosti s metodikami výchovy k občianstvu a rôznymi prístupmi, ako napr. antidiskriminácia, interkultúrne vzdelávanie, naratívny prístup či mediácia – a teoretické aspekty, napr. história alebo technická znalosť mládežníckej kultúry či zvoleného média.

Workshopy sú rozdelené na tri časti. Prvá časť workshopu sa zameriava na budovanie vzťahov a vytváranie priestoru pre účastníkov na zdieľanie záujmov a názorov na socio-politické témy ako rasizmus, sexizmus, homo- a transfóbia, ako aj témy z oblasti spoločenskej, politickej a kultúrnej participácie; ľudské práva; imigrácia a azylantstvo; rodová identita. V druhej časti workshopu facilitátori preniknú hlbšie do niektorých tém, ktorých sa účastníci dotkli predtým. Rozhodujú tiež o tom, ktoré témy si zaslúžia väčšiu pozornosť. Nížkoprahové vzdelávacie prostredie je možné ľahko vytvoriť prostredníctvom využitia zdrojov subkultúr a médií, napr. história, piesne, videá, výroky umelcov a aktivity neformálneho vzdelávania. V tretej, poslednej časti workshopu si môžu účastníci sami vyskúšať prístup subkultúry alebo médium, napr. napísať rapovú skladbu, natočiť video, kreslenie komixov či nacvičovanie choreografie na break dance. Prostredníctvom týchto aktivít účastníci hľadajú spôsoby, ako vyjadriť svoje myšlienky, a zároveň majú možnosť zažívať nové formy spoločenskej participácie. Tento proces facilitujú moderátori, ktorí plnia úlohu životných vzorov. Svojou prítomnosťou predstavujú rôzne životné štýly existujúce v rámci demokratickej, rôznorodej spoločnosti a ukazujú tým spôsoby, ako sa dá využiť prístup Do-It-Yourself a rovesnícke učenie v každodennom živote.

Metodika workshopov v rámci prístupu mládežníckych kultúr môže byť rôznorodá rovnako, ako ich samotný obsah. V organizácii CI sa osvedčilo, že prepájanie teoretických prvkov, napr. metodiky občianskej výchovy so špecifickým prostredím subkultúry alebo jej históriou a praktickými aktivitami z oblasti médií, je najlepšou metódou pre úspešný workshop. Občiansku výchovu je možné v prostredí neformálneho vzdelávania ľahko využiť aj pri aktivitách s rôznym metodickým východiskom, ako napr. práca na antidiskriminácii, interkultúrne vzdelávanie, naratívny prístup a mediácia.

Keďže tento prístup vychádza zo záujmov účastníkov a realizuje sa v nízkoprahovom prostredí, je možné pracovať takmer s akoukoľvek mládežníckou kultúrou a jednoducho jej prispôbiť aktivity a prístupy z občianskej výchovy. Tie slúžia ako prostriedok k diskusii o sociopolitických témach. Účastníci majú zároveň možnosť zdieľať a vymieňať si názory na tieto témy z pohľadu vlastných špecifických záujmov. Metódy občianskej výchovy nie sú vopred dané, závisia od záujmov a tém, ktorým sa chcú účastníci venovať. Tým, že je účastníkom umožnené určovať priebeh workshopu na základe ich záujmov, skúseností, nápadov a otázok, zvyšuje sa tým relevantnosť a prenositeľnosť na veci, ktoré účastníci poznajú zo života.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Prístup mládežníckych kultúr tvorí hlavnú časť práce CI. Realizuje sa a zlepšuje už viac ako desať rokov vďaka rôznym projektom a využíva sa v rôznom prostredí s cieľovými skupinami od 5 do 120 ľudí. Prístup je možné ušit' na mieru pre špecifické publikum; metódy sa môžu prispôbiť špecifickému tematickému zameraniu. V projekte European Fair Skills (2015-2018) CI predstavilo svoj prístup v práci s mládežou projektovým partnerom. Každý z nich si ho potom prispôbil, vychádzajúc z vlastných zdrojov a prostredia. Jeden z partnerov aplikoval podobný koncept v

spojitosti s pedagogikou cirkusu, iný ho realizoval v škole v rámci vzdelávacieho programu. Prístup mládežníckych kultúr so sebou prináša širokú škálu možností a organizácia CI s ním má len dobré skúsenosti.

Prenositeľnosť

Prístup mládežníckych kultúr bol vyvinutý pred viac ako desiatimi rokmi a odvtedy sa aplikoval v rôznych regiónoch a pracoviskách v Nemecku a inde v Európe. Z dôvodu zachovania kvality predstavuje CI možnosť prenositeľnosti v troch krokoch. V prvom rade sa zúčastníci z lektorských radov zúčastnia 5-dňového „školenia pre školiteľov“, ktoré je kombináciou teoretických poznatkov o skupinovej nenávisti, pravicovom extrémizme, ľudských právach a demokratických hodnotách; školenia v metódach neformálneho vzdelávania pre občiansku výchovu; a praktických aktivít na to, ako využívať mládežnícke kultúry a sociálne médiá pri zavádzaní nízkoprahových edukačných aktivít do škôl a pri práci s mládežou. Školitelia si následne počas workshopu vyskúšajú rolu prísediacich a asistentov so skúsenými lektormi, až potom facilitujú workshop spoločne. Týmto spôsobom bolo vyškolených viac než 100 facilitátorov, ktorí môžu vykonávať workshopy mládežníckych kultúr v školách a v školských kluboch po celom Nemecku.

Okrem prenositeľnosti metodiky pre školiteľov, ktorí sa špecializujú na prácu v rámci mládežníckych kultúr, vyvinula CI tréningový formát pre pracovníkov s mládežou, pedagógov a ostatných ľudí z praxe, ktorí majú záujem využívať potenciál tohto prístupu v každodennej práci. Pod názvom Fair Skills realizujú tréningy pre zúčastníkov z praxe, ktorí sa zoznámia s kľúčovými prvkami a aktivitami v oblasti prístupu mládežníckych kultúr a získajú tak potrebné teoretické a metodologické poznatky na jeho aplikáciu. Učia sa napríklad používať rapové piesne v rámci školských osnov alebo YouTube videá v mládežníckom zariadení na vyvolanie diskusie o dôležitých socio-kultúrnych témach, ktoré sa dotýkajú mladých ľudí.

V rámci projektu European Fair Skills*, bol prístup mládežníckych kultúr prenesený do praxe kolegov v Českej republike, Maďarsku a na Slovensku. Títo dali následne dokopy svoje vlastné rapové skupiny alebo realizovali workshopy street art-u v miestnych mládežníckych kluboch či s vysokoškoolákmi. V Maďarsku bola časť aktivít a prístupov Cultures Interactive úspešne realizovaná v kombinácii s workshopmi sociálneho cirkusu.

Podmienky implementácie

Dvaja lektori na jeden workshop na facilitáciu a tematické plánovanie. Jeden by mal byť skúsený v oblasti občianskej výchovy; druhý by mal pochádzať z prostredia mládežníckej subkultúry alebo (sociálnych) médií. Obaja by sa mali špecializovať na prácu s mládežou orientovanú na proces, vrátane plánovania zážitkových aktivít s použitím rôznych metód na rôzne témy. Zároveň by mali vedieť reagovať na skupinovú dynamiku, ku ktorej na workshopoch dochádza.

Odporúčaný počet účastníkov na jednom workshope je od 8 do 15. Potrebné vybavenie k workshopu závisí od praktickej časti a subkultúry či zvoleného média. Na najbežnejšie témy workshopov najčastejšie zabezpečovalo CI tieto špecifické pomôcky: skateboardy a vonkajší priestor na workshopy skateboardingu; perá, papiere či hudobné nástroje na rapové workshopy; papier a perá na skice, spreje, plátna či steny na streetartové workshopy; projektor, kamery, mikrofóny, svetlá a program na strihanie videí na YouTube workshopy. V závislosti od rozsahu plánovaných aktivít je trvanie jedného workshopu minimálne päť hodín a v rámci celej série workshopov môže trvať aj niekoľko dní.

* Projekt European Fair Skills bol podporený hlavným vedením Európskej komisie v programe ISEC. Okrem iného bolo jeho cieľom rozvíjať zručnosti ľudí z praxe pri prevencii pravicového extrémizmu a posilniť demokraciu a ľudské práva (pozri europeanfairskills.eu)

Naratívna skupinová práca

**cultures
interactive**

Cultures Interactive e.V.,
Nemecko

Kľúčové slová

naratívno-biografický prístup, otvorený proces, dialóg, osobné a emocionálne rozmery skupinovej nenávisti, primárna a sekundárna prevencia, neformálne vzdelávanie v školách

Ciele

Spoločným cieľom naratívneho prístupu v školách je posilniť demokratické hodnoty a procesy medzi mladými ľuďmi a pôsobiť preventívne v oblasti všetkých foriem intolerancie, skupinovej nenávisti, násillia a pravicových ideológií. V súvislosti s vysokým stupňom polarizácie v dnešnej spoločnosti tento prístup sleduje dve prepojené skupiny cieľov:

1. Naratívny prístup zlepšuje sociálne zručnosti a emocionálnu inteligenciu dospievajúcich a mladých ľudí prostredníctvom zdieľania, počúvania a výmeny názorov a osobných skúseností v bezpečnom prostredí. Naratívny prístup posilňuje schopnosť mladých ľudí vyjadriť svoje osobné názory a skúsenosti, budovať dôveru a vzťahy a zapájať sa do dialógu s ostatnými ľuďmi s rešpektom, aj keď pochádzajú z celkom iného prostredia a majú odlišné názory. Metodika taktiež vytvára podmienky na budovanie sebavedomia účastníkov, ktorých príbehy a perspektívy sú vypočuté a majú vlastnú hodnotu.
2. Naratívny prístup posilňuje demokratické a ľudskoprávne hodnoty, simuluje demokratické procesy v skupinách a reaguje na intoleranciu, diskrimináciu a postoje skupinového násillia či pravicového extrémizmu, a to prostredníctvom diskusie o relevantných témach z vlastného uhla pohľadu. Naratívny prístup nabáda účastníkov k premýšľaniu nad impulzmi, ich skrytými motívmi a osobnými skúsenosťami. To často vedie k lepšiemu sebauvedomeniu vo vzťahu k mizantropickým a demokratickým názorom.

Cieľová skupina

Hlavnou cieľovou skupinou naratívneho prístupu v školách sú dospievajúci v stredných školách vo veku od 13 do 18 rokov. Prístup sa realizuje v zmiešaných skupinách, vrátane dospievajúcich z rôzneho sociálneho a demografického prostredia. Prístup je možné realizovať aj na základných a vysokých školách, alebo pri práci s mládežou s menšími úpravami.

Sekundárnou cieľovou skupinou sú učitelia a riaditelia škôl. Aj keď sa kvôli zachovaniu dôvernosti nezúčastňujú práce v skupinách ani nefacilitujú, o postupoch a kľúčových témach v skupine sú pravidelne informovaní. Len tak môžu byť nápomocní pri procese a ušit' svoje hodiny na mieru v reakcii na témy, ktoré počas skupinových rozhovorov vyplávajú na povrch.

Všeobecný popis metodiky

Naratívna skupinová práca vytvára v školách bezpečný priestor a dospievajúcim umožňuje hovoriť otvorene o čomkoľvek, čo považujú za dôležité osobne alebo vo vzťahu k životu v škole. Workshop prebieha tak, že 20 až 30-členné triedy sú rozdelené na dve skupiny. Každú z nich moderujú dvaja externí facilitátori, ktorí majú skúsenosti s naratívnym dialógom a skupinovú dynamikou. Tieto skupiny sa stretávajú raz za týždeň v rámci bežných školských osnov minimálne jeden polrok. Facilitátori však nenavrhujú témy; skôr sa snažia vytvoriť a postarať sa o bezpečné, dôverné prostredie. Účastníkov tiež podporujú pri zdieľaní skúseností z prvej ruky a pri pozorovaniach v naratívnom štýle konverzácie. Implementácia tejto metodiky v rôznych školách ukázala, že téma nemusí byť stanovená vopred. Mnohé z problémov, ktoré dospievajúci riešia v skupinách, sa týkajú spoločenských tém, ktoré sú súčasťou preventívnej agendy Cultures Interactive ako aj školských osnov. Ak sú riešené témy inšpirované osobným príbehom či každodenným životom, prínos a význam sú oveľa kvalitnejšie.

Keďže témy v oboch skupinách nie je možné predvídať, je prítomný aj tretí facilitátor, ktorý sa stará o tzv. zónu pre time-out. Do nej môžu účastníci vstúpiť v prípade, že ich niektorá z tém alebo skupinová dynamika „premohla“; alebo ju môžu využiť na zdieľanie problému mimo skupiny. Skupinoví facilitátori môžu kedykoľvek vyzvať študentov alebo sa obrátiť na tých, ktorí narušujú otvorený skupinový rozhovor, a poslať ich do time-out zóny. V nej sa môže tretí facilitátor spolu s nimi bližšie venovať dôvodom ich rušivého správania. Facilitátor sa snaží prísť na to, čo je potrebné urobiť, aby sa mohol „provokátér“ či vyrušujúca osoba vrátiť späť do skupiny.

Na rozdiel od iných vzdelávacích aktivít, ktoré uprednostňujú informácie a diskusie založené na racionálnej argumentácii, naratívna skupinová práca presúva pozornosť na rozprávanie a načúvanie jednotlivým problémom a subjektívnym pozorovaniam. To účastníkom pomáha uvažovať nad

osobnými skúsenosťami a faktormi zo života, ktoré ovplyvnili ich názory, či dokonca – v niektorých prípadoch – vyvolali intoleranciu či skupinovú nenávisť. Naratívny dialóg je takým spôsobom interakcie, ktorý umožňuje ľuďom s celkom odlišným pohľadom vybudovať si dôveru a lepšie sa navzájom pochopiť. Takto sa vytvára prostredie na autentickjšiu, hlbšiu diskusiu o témach, ktorá by za bežných okolností prebehla v podobe krátkej a horlivej konfrontácie o polarizujúcich problémoch.

Z metodického hľadiska nadväzuje naratívna skupinová práca na etablované oblasti naratívnej psychológie, biografické štúdie a terapiu v rámci skupinovej dynamiky. Využitie tohto prístupu pri prevencii sa zakladá na zistení, že bezpečne facilitovaný proces zdieľania a skúmania osobných zážitkov a rozprávanie osobných príbehov môže vyvolať hĺbkovú reflexiu o tom, odkiaľ sa v človeku berú určité postoje a správanie; a tiež o tom, či je potrebné ich meniť, a akým spôsobom. Okrem posilnenia sociálnych zručností a sebavedomia môže takáto hĺbková naratívna reflexia efektívne posilniť demokratické a ľudskoprávne hodnoty účastníkov následne viesť k reflexii predsudkov a postojov intolerance či skupinovej nenávisťi.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Naratívny prístup bol odskúšaný a vyhodnotený v niekoľkých školách vo Východnom Nemecku. Výsledky hodnotenia naznačujú, že väčšina účastníkov skupín dosiahli všetky svoje ciele týkajúce sa rozvoja sociálnych zručností (najmä prostredníctvom naratívneho dialógu), posilnenia ich rešpektu voči demokratickým a ľudskoprávnym hodnotám a prevencie postojov skupinovej nenávisťi. Všetci facilitátori Cultures Interactive, ktorí majú skúsenosti v neformálnom vzdelávaní, súhlasia s tým, že tento prístup je vhodný pre adolescentov, ktorí sú marginalizovaní alebo majú radikálne názory. Facilitátori taktiež uviedli, že naratívna skupinová práca im umožňuje viesť úprimný dialóg, ktorý by v tradičných či teoretických antidiskriminačných formátoch nebol možný.

Je dôležité, aby si participujúce školy uvedomovali, že tento prístup nefunguje ako rýchly spôsob riešenia konfliktov či školenie na odstránenie agresívneho správania. Stáva sa, že v počiatočných fázach sa konflikty v otvorenej konfrontácii v skupine ešte viac prehľbia; avšak časom tieto konflikty deeskalujú práve vďaka tomu, že sa v skupinovom procese zdieľajú rôzne súvisiace perspektívy a skúsenosti. CI navyše vyvinulo dodatočný spôsob intervencie určený na riešenie širších konfliktov v škole. Tieto síce môžu vyplávať na povrch, ale nedajú sa dostatočne zvládnuť na úrovni skupiny. Modul využíva naratívno-biografické a mediačné techniky, ktoré sú podobné hlavnej naratívnej skupinovej práci.

Prenositelnosť

Tento prístup bol v Nemecku úspešne realizovaný v rôznych oblastiach. Na tento účel Cultures Interactive zmobilizovali skupinu miestnych školiteľov s predošlou skúsenosťou s facilitáciou dospelých a mladých dospelých vo vzdelávacom ako aj mediačnom prostredí. Následne ich vyškolili na zber naratívno-biografických rozhovorov a facilitáciu dialógu v skupine. Počas prvotnej implementácie tohto prístupu v miestnych školách bolo pre lektorov dôležité dostávať konzultácie, supervíziu a vymieňať si poznatky so skúsenými lektormi. Metodika tohto prístupu nie je pre väčšinu facilitátorov bežná. V prípade, že sa im podarí nadviazať so študentmi vzťah, metodika má potenciál odhaliť veľmi silné osobné príbehy.

Naratívny prístup sa podarilo úspešne preniesť a aplikovať aj v niektorých základných školách v Nemecku. V tejto súvislosti sa osvedčilo zobrať do úvahy vyššie (fyzické) hladiny energie detí od 8 do 10 rokov. Keďže táto veková skupina nie je, na rozdiel od dospelých, zvyknutá na dlhšie rozhovory, k naratívnu dialógu boli pridané niektoré krátke fyzické aktivity a cvičenia na koncentráciu.

O naratívnej skupinovej práci v školách mali možnosť dozvedieť sa aj ľudia z praxe, a to počas dvoch stretnutí pracovnej skupiny k vzdelávaniu v rámci

Siete Európskej komisie na zvyšovanie povedomia o radikalizácii (RAN). Následne bol tento prístup zahrnutý v zborníku metodík, ktorý vydala RAN.

Podmienky implementácie

Naratívna skupinová práca by mala byť realizovaná ako súčasť bežných učebných osnov najmenej počas jedného semestra, jedenkrát týždenne, a to v trvaní 45 minút. Zatiaľ čo predĺžiť trvanie skupín je jednoduché, neodporúča sa využívať tento prístup menej než 6 týždňov. Dané prostredie vyžaduje najmenej tri miestnosti, z ktorých dve by mali poskytnúť pohodlie pre 10-15 študentov na sedenie v kruhu. V priestoroch školy by mali byť ideálne k dispozícii ešte dve menšie miestnosti, aby bolo možné na istú dobu počas stretnutia rozdeliť skupinu ďalej na dve podskupiny.

Implementácia tohto prístupu v jednej triede s počtom 20-30 študentov vyžaduje päť facilitátorov (dva na skupinu a jeden do time-out zóny). Ten istý tím facilitátorov by nemal pracovať s viac než dvomi po sebe nasledujúcimi triedami za deň. Aj keď lektori môžu vychádzať z rôznej profesionálnej praxe, určite by mali mať skúsenosti s facilitovaním skupín mladých ľudí. Je potrebné, aby sa predtým zúčastnili dvojdnového praktického školenia vo facilitácii naratívnej skupinovej práce. Počas implementácie by mali mať zabezpečenú možnosť pravidelnej supervízie, ďalej možnosť individuálnych debriefingov či podľa potreby sa zúčastňovať konzultácií s kolegami o špecifických prípadoch.

Je kľúčové, aby boli domáci učitelia na pravidelnej báze informovaní o hlavných témach a o skupinovej dynamike. Informovanie sa odporúča každý druhý týždeň. Tento proces je potrebné anonymizovať a bezpečne archivovať dôverné informácie o účastníkoch. Tým, že učitelia zostávajú informovaní, je pre nich ľahšie pripravovať sa na hodiny v závislosti od miery pokroku v skupine. Tento postup ich zároveň chráni pred pocitom vylúčenia či odcudzenia pri skupinovej práci.

Aktivity zamerané na asertívne stratégie a manažment hnevu

Ratolest Brno z.s.,
Česká Republika

Kľúčové slová

asertivita, zvládanie hnevu, manažment konfliktov, uvedomelosť, mindfulness

Ciele

Táto aktivita sa zameriava na pestovanie sebakontroly. Pomáha účastníkom zvládať svoje emócie a reakcie v konfliktných situáciách. Podnecuje ich k premýšľaniu nad stratégiami ich zvládania a učí ich načúvať svojim potrebám. Prostredníctvom reflexie účastníci lepšie rozumejú svojim postojom k inakosti a rozdielom medzi ľuďmi. Táto aktivita objasňuje

dynamiku konfliktov a poskytuje účastníkom príležitosť naučiť sa využívať asertívne stratégie zvládania konfliktných situácií. V rámci aktivity sa môžu tiež naučiť, ako sa zbavovať hnevu.

Cieľová skupina

Cieľová skupina tejto aktivity je značne široká. Môže sa skladať z dospievajúcich a mladých dospelých bez ohľadu na ich sociálne zázemie, vek, rod alebo inú demografickú črtu. Typickou cieľovou skupinou pre organizáciu Ratolest, ktorá metodika vyvinula, sú deti a mladí dospelí vo veku od 9-18 rokov so zápisom v registri trestov alebo tí, ktorí sú ohrození rizikom spáchania trestného činu. Mnohí z nich majú za sebou násilnícku minulosť; rýchlo strácajú kontrolu nad svojimi emóciami alebo im chýba asertivita pri komunikácii s rovesníkmi. Títo ľudia často pochádzajú z nefunkčných rodín, tzn. že ich rovesnícka skupina je z prostredia, s ktorým sa identifikujú najviac. Vzhľadom na túto skutočnosť majú väčšiu tendenciu podľať tlaku okolia a nevedia, ako povedať priateľom nie, na rozdiel od rovesníkov z funkčných rodín.

Všeobecný popis metodiky

Táto metodika sa skladá zo súboru aktivít, ktoré môžeme využiť jednotlivo alebo ako celok. Pri realizácii všetkých aktivít sa odporúča nasledovný postup a poriadie:

1. Rolové hry v konfliktných situáciách

.....

Najprv sú účastníci vyzvaní, aby medzi sebou rozohrali konfliktné situácie, v ktorých sa raz v živote môžu ocitnúť. Medzi bežné príklady patria konflikty s rodičmi, priateľmi, cudzincami či učiteľmi. Moderátori by mali byť pripravení na to, aby zvládli prácu s účastníkmi v takýchto všeobecne konfliktných

situáciách a zároveň vedeli reagovať na osobný vklad jednotlivých účastníkov. Počas samotnej rolovej hry postupujú tak, že najprv predstavia bežné reakcie v rôznych konfliktných situáciách. Následnej dostanú čas na rozmyslenie, ako by mohli situáciu riešiť nenásilným spôsobom bez toho, aby sa vzdialili od toho, čo chcú v danej situácii dosiahnuť (okrem útoku či ústupu). Ostatní účastníci (v role publika) potom diskutujú o tom, ako inak mohli „herci“ reagovať. Moderátori tieto pripomienky zozbierajú a vytvoria z nich zoznam. Ten obsahuje návrhy, ako inak sa presadiť napr. férovým spôsobom, nenásilne, bez kompromitácie – a tiež, ako deeskalovať situáciu s cieľom zlepšiť alebo udržať vzťah zúčastnených strán.

2. Provokácia a zvládanie hnevu

.....

Počas pilotnej fázy tejto metódy mnoho účastníkov uvádzalo, že ich často premôže hnev a sú buď neochotní alebo neschopní ovládať svoje emócie, ktoré by si prali riešiť v konfliktných situáciách asertívne. Nasledovný príklad simulácie provokácie sa v organizácii Ratolest Brano osvedčil, hoci podmienky a veľkosť úspechu sa budú líšiť od skupiny k skupine; prípadne bude potrebné prispôbiť aktivitu individuálnym potrebám.

Najprv je účastník vyzvaný, aby z drevených kvádrov postavil vežu.* Zatiaľ čo pracuje, ostatní sa ho snažia provokovať akýmkoľvek spôsobom okrem fyzického kontaktu. Toto sa odohráva na jasne ohraničenom priestore na zemi. Ich cieľom je „staviteľovi“ prekážať pri dokončení jeho úlohy**, pričom provokácia sa môže odohrávať len v tomto vymedzenom priestore. Po každom kole sa celá skupina premiestni z vyznačeného (hracieho) priestoru do bezpečia, kde už platia bežné spoločenské normy a pravidlá.

.....

* Táto časť môže byť nahradená akoukoľvek inou aktivitou, ktorá vyžaduje sústredenie.

** Táto aktivita nie je vhodná pre každú skupinu. Pred jej realizáciou je nutné, aby medzi účastníkmi panoval istý stupeň dôvery. Všetkým musí byť jasné, že priestor na provokáciu sa líši od zvyšku skupinových sedení. Navyše, každý má právo priestor opustiť alebo kedykoľvek aktivitu prerušiť a nezúčastňovať sa jej.

Táto druhá časť aktivity je rovnako dôležitá ako tá prvá. Každý má následne možnosť premýšľať nad tým, čo zažil. Počas tejto fázy sa účastníci zameriavajú na účinky provokatívnych komentárov a tiež na to, ako tieto komentáre ovplyvnili schopnosť „staviteľa“ dokončiť zadanú úlohu a ako sa účastníci cítili v rôznych fázach aktivity.

Hlavným cieľom aktivity je poukázať na to, ako rýchlo sa dá stratiť kontrola nad situáciou, ak je niekto vyprovokovaný. Moderátori s účastníkmi diskutujú o rôznych príkladoch zo života, kde zdôrazňujú, že nikto by nemal znášať zbytočný tlak, potláčať svoj hnev či predstierať, že sa nič nestalo. Moderátori prízvukujú, že kľúčové je porozumieť vlastnému hnevu. Hnev sám osebe nie je zlý, je však potrebné, aby sa ho človek naučil ventilovať bez toho, aby zraňoval seba či ostatných.

3. Monitorovanie hnevu

.....

Každú časť aktivity sprevádza diskusia. Aktivita začína brainstormingom účastníkov o tom, čo ich dokáže nahnevať. Následne tieto „spúšťače“ zdieľajú v skupine. Podobne ako predošlá aktivita, aj táto si medzi účastníkmi vyžaduje istý skupeň dôvery.

Účastníci si položia otázku: „Ako sa prejavuje môj hnev?“ Moderátori si pripravia zoznam odpovedí. Okrem poukázania na to, ako sa tento hnev prejavuje, účastníci rozoberajú, ako sa cítia a ako ho zvládajú v rôznych situáciách, podľa čoho svoje reakcie zaradia do troch stupňov. Potom si zapíšu aspoň dve veci, ktoré im napadnú pri prežívaní hnevu. Tie sú zároveň odpoveďou na tieto otázky: Aké myšlienky mi napadajú, keď sa hnevám? Čo môžem urobiť pre to, aby som hnev ovládol? Účastníci môžu vo dvojiciach diskutovať o vlastných stratégiách zvládania hnevu, ktoré následne zdieľajú v skupine. Spoločne môžu vytvoriť ich zoznam, ktoré zaberajú, a na ktorých môžu ďalej stavať.

4. Mindfulness

.....

V rámci tejto metódy Ratolest Brno svojim klientom prinieslo jednoduchý nástroj, pomocou ktorého môžu zostať „bdelí“. Táto jednoduchá relaxácia a koncentrácia sa zameriava na dýchanie a pomáha posilňovať schopnosť jednotlivcov zostať bdely v akejkoľvek situácii, uvedomovať si, čo sa deje a vedome sa rozhodovať o tom, ako konať. Metóda je všeobecne dobre prijímaná; zvlášť, keď je účastníkom priblížená v kontexte jej využitia špeciálnymi jednotkami, elitnými vojakmi či shaolinskými mníchmi, ktorí ju používajú pred zásahom. Metódu je tiež možné predstaviť ako výzvu: Sú účastníci schopní ovládať sa aspoň 3 minúty, 5 minút, 10 minút? Táto metóda najlepšie funguje, keď sa praktizuje počas najmenej troch skupinových sedení. Moderátori účastníkov povzbudzujú k tomu, aby metódu praktizovali aj doma, v škole či kdekoľvek inde. Neustále povzbudzovanie a reflexia jednotlivých krokov a skúseností postupne vedú k zlepšenému správaniu.

Skúsenosti a vyhodnotenie

1. Rolové hry v konfliktných situáciách

.....

Táto aktivita úzko súvisí so životnými príbehmi účastníkov. Je dôležité, aby moderátori mysleli na vhodné prostredie, ktoré pripraví a prispôbiť potrebám účastníkov. Dôležitý je dostatok času na otvorenú diskusiu, ktorú moderátori vedú s cieľom podnietiť účastníkov k záujmu o hru a reflexiu vlastných zážitkov a skúseností. Najlepšie výsledky prináša práca v menších skupinách pri počte 4-6 účastníkov, keďže takéto nastavenie umožňuje väčšiu otvorenosť a záujem o rolové hry. Moderátori sa môžu zapojiť taktiež, zvlášť v prípadoch, keď kľúčovú úlohu v príbehu zohráva nejaká autorita.

Počas rolových hier sa dôraz kladie na vznik rôznych situácií, čo umožňuje

experimentovať s rôznymi stratégiami. Každý z účastníkov by mal mať možnosť prejsť si stratégiou, ktorá sa líši od jeho bežných reakcií. Moderátori by v tom mali účastníkov aktívne podporovať. Je dôležité, aby si každý z nich dokázal uvedomiť, v ktorom momente potrebuje rolovú hru prerušiť, resp. ako sa cíti a či ju zvláda.

2. Provokácia a zvládanie hnevu

.....

V tejto aktivite je opäť kľúčové, aby si každý z účastníkov dokázal uvedomiť, v ktorom momente potrebuje rolovú hru prerušiť, resp. ako sa cíti a či ju zvláda. V prípade, že sa účastníci cítia pri provokáciách nepohodlne, môže túto rolu prebrať moderátor. V tomto prípade ostatní moderátori dohliadajú na proces reflexie a spolupracujú s nimi.

Reflexia, ktorá nasleduje po simulácii, je dôležitým momentom, na ktorý by mal mať každý z účastníkov dostatok času. Reflexiou sprevádzajú moderátori, ktorí im umožnia zdieľať ich skúsenosti a zároveň pracovať s emóciami. V rámci pravidiel je taktiež dôležité nepoužívať fyzické násilie, ako aj klásť dôraz na to, že existuje rozdiel medzi pravidlami, ktoré sa uplatňujú v provokačnej a všeobecnej zóne.

3. Monitoring hnevu

.....

Všetci účastníci by mali mať dostatok času a priestoru zamyslieť sa nad tým, ako sa u nich prejavuje hnev. Lektori sa s jednotlivými účastníkmi rozprávajú o rôznych stupňoch týchto prejavov. Pre tých, ktorí nevedia určiť, ktorý stupeň pre nich platí, je užitočné mať k dispozícii zoznam ukazovateľov. Ten vyhovuje najmä mladším účastníkom. V závislosti od ich veku a schopností môže lektor viesť v tejto intenzívnej aktivite rozhovor o rôznych symptómoch hnevu viac alebo menej do hĺbky. Dôraz sa kladie na porozumenie tomu, čo presne tento hnev posilňuje. Toto uvedomenie je pre účastníkov dôležité, aby dokázali lepšie reflektovať vlastné správanie.

Účastníci sa môžu navzájom obohatiť a inšpirovať vlastnými stratégiami zvládania hnevu. Pokiaľ je pokrok pomalší, moderátori môžu ponúknuť vlastné návrhy riešení. Povzbudzujú ich k tomu, aby vyskúšali novú stratégiu, ako zvládnuť hnev. To sa nepodarí počas jedného sedenia; je preto dôležité, aby účastníci, ktorí používajú svoje stratégie v reálnom živote, mali možnosť túto skúsenosť následne reflektovať. Táto aktivita je preto vhodná skôr pre skupiny, ktoré sa stretávajú pravidelne.

4. Mindfulness

.....

V skupinách mladších účastníkov táto aktivita funguje najlepšie, keď je prezentovaná ako výzva. Vzбудí to u nich záujem a počiatočnú motiváciu. Táto výzva by však nemala byť komunikovaná ako relaxačná metóda či prostriedok. Účastníci by mali mať po celý čas možnosť kedykoľvek prestať alebo odísť z miestnosti, zvlášť ak cítia, že ďalej neudržia ticho. Túto aktivitu je možné opakovať.

Prenositel'nosť

Táto metóda má môže byť veľmi dobre aplikovateľná v práci s mládežou. Počas pilotnej fázy testovania metodiky sa organizácii Ratolest Brno podarilo jeden z workshopov úspešne preniesť aj do mládežníckeho klubu. Prostredie mládežníckych klubov je väčšinou menej formálne než počas pilotnej fázy v nezávislých organizáciách. Metodika bola preto prispôsobená cieľom aktivity. Ukázalo sa, že účastníkov oslovuje najmä kvôli relevantnosti tém a ich motivácii spolupracovať.

Organizácii Ratolest Brno sa taktiež podarilo preniesť časť aktivity z pilotnej fázy, počas ktorej sa účastníci pravidelne stretávali na dvojhodinových skupinových sedeniach, alebo spolu trávili outdoorové tréningové víkendy, z ktorých veľká časť bola venovaná téme zvládania hnevu. Veľmi pomáha vyhradiť na tieto aktivity čo najviac času, zvlášť pri rolových hrách a skúšaní stratégií zvládania hnevu.

Pri prenose týchto aktivít je dôležité pamätať na to, že ich najdôležitejšou časťou je fáza reflexie. Tá vychádza z jedinečných zážitkov účastníkov. Moderátori im pomáhajú hovoriť otvorene o svojich zážitkoch; pýtajú sa sugestívne otázky a umožňujú im čerpať z vlastných skúseností. Snahou všetkých zúčastnených je zúžitkovať tieto skúsenosti v každodennom živote.

Podmienky implementácie

Trvanie

.....

Aktivity je najlepšie vykonávať na dvoch po sebe nasledujúcich skupinových sedeniach; hoci sa časový rámec môže zásadným spôsobom meniť v závislosti od veku účastníkov, skupinovej dynamiky, počtu účastníkov, debát a trvania fázy reflexie. Nasledovné môže slúžiť ako návod:

- Rolové hry v konfliktných situáciách (40-60 minút)
- Provokácia a zvládanie hnevu (15 minút)
- Monitoring hnevu (30-40 minút)
- Mindfulness (5-10 minút)

Príprava

.....

- Rolové hry v konfliktných situáciách – príprava niekoľkých situácií pre účastníkov, minimálne jednej na účastníka.
- Provokácia a zvládanie hnevu – rozdelenie priestoru na dve časti; označenie hracej zóny
- Monitoring hnevu – príprava formulárov s návrhmi na prejavy hnevu.

Vybavenie

.....

- Provokácia a zvládanie hnevu – drevené kocky alebo iný materiál, z ktorého môže účastník alebo účastníčka niečo vytvoriť
- Zvládanie hnevu – formuláre pripravené na vyplnenie

Lektori

.....

2 trainers for each activity; if the group consists of participants with poor concentration, 3–4 trainers are recommended for these activities

Počet účastníkov

.....

3-10 (pre všetky aktivity)

TRUTH

Pravda a lož online

Ratolest Brno z.s.,
Česká Republika

◀ Klíčové slová

sociálne siete, fejk, online komunikácia, bezpečnosť, riziká sociálnych sietí, anonymita, pravda a lži

🎯 Ciele

Cieľom metodiky je priviesť účastníkov k uvedomeniu, že obsah, na ktorý narážajú v online priestore, nie je vždy pravdivý. Metodika im predstavuje princípy vyhodnocovania tohto obsahu a pomáha im pochopiť dôvody, prečo niekto vytvára falošný obsah. Doplnujúcim čiastkovým cieľom je účastníkom ukázať, že spôsob, akým sa prezentujú online (zvlášť na

sociálnych sieťach), ako aj informácie, ktoré zdieľajú, môžu mať následky, a to nie hocikaké. Metodika kladie dôraz na riziká, ktoré anonymita v online priestore prináša, a určuje, aké preventívne opatrenia je potrebné zaviesť pri téme anonymity.

Cieľová skupina

Cieľovou skupinou metodiky sú vo všeobecnosti dospelávajúci a mladí dospelí – zvlášť tí, ktorí používajú sociálne siete. Najľahšie sa do aktivít zapája cieľová skupina mladých ľudí s nižším stupňom mediálnej gramotnosti alebo tí z nich, ktorí si neuvedomujú riziká sociálnych sietí a anonymity.

Všeobecný popis metodiky

Táto metodika sa skladá z niekoľkých jednotlivých aktivít. V prípade potreby je možné, aby sa každá z nich realizovala osobitne. Jednotlivé aktivity spadajú do dvoch hlavných kategórií: „Identifikácia toho, čo (nie) je pravdivé“ a „Tvorba fejků“; ich obsah je nasledovný:

1 Hľadáme to, čo (nie) je pravda

.....

Obrázky

V rámci tejto aktivity sa účastníci oboznamujú s obrázkami, ktoré nie sú celkom bežné. Niektoré z nich sú fejkové (napr. tie, ktoré boli upravené v grafickom programe), zatiaľ čo ostatné sú originály. Musia sa rozhodnúť, či ide o fejkový alebo pravý obrázok. Môžu tak urobiť jednotlivito alebo v skupinách; avšak výmena názorov resp. „háďanie sa“ je pre úspech tejto aktivity kľúčové. Aktivitu sprevádza diskusia o tom, ako rozlišovať nepravé obrázky od tých skutočných. Hlavný bod, na ktorý je v rámci diskusie potrebné poukázať, sa týka rôznych stupňov falzifikácie využívaných pri

práci s obrázkami. Tie možno upravovať rôznymi, vysoko sofistikovanými spôsobmi. To znamená, že bez pomoci technológie je často ťažké, ak vôbec možné, rozpoznať, čo je pravé a čo nie. Pri analýze a spochybňovaní predloženého mediálneho materiálu je v diskusii nutné brať na tento bod ohľad.

Texty

Podobne, ako je otázka autenticity riešená v predošlej aktivite s obrázkami, táto aktivita pracuje s niekoľkými textami, ktoré sú rozdané účastníkom. Niektoré z nich sú pravé, niektoré fejkové. V ideálnej situácii by ich mali pripravené texty zaujímať svojou formou aj obsahom. Texty by mali tiež odrážať príslušný stupeň náročnosti vzhľadom na ich vekové rozmedzie.

Následne sa musia účastníci spoločne rozhodnúť, ktoré texty označia za pravdivé, a ktoré za fiktívne. Počas tejto časti aktivity je dôležité poukazať na fakt, že s modifikovanými (nerealistickými) obrázkami a textami sa môžeme stretnúť kedykoľvek, zvlášť na internete. Diskusia na tieto témy by mala tiež obsahovať otázku o tom, čo si myslia o motiváciách tvorby takýchto textov. Jedným z príkladov môže byť snaha nejakej etablovanej mediálnej firmy pretláčať danú agendu. Tá môže zahŕňať generovanie zisku, snahu o diskreditáciu či pochvalu politika, snahu o propagáciu nejakej myšlienky či politického postoja alebo snahu zmiast' čitateľov/divákov za účelom politického zisku. V prípade, že majú účastníci osobné skúsenosti s modifikovaným alebo klamlivým mediálnym obsahom – zvlášť na internete a sociálnych sieťach – je dobré, ak ich môžu medzi sebou zdieľať (pokiaľ sú s tým v pohode).

Zdroje na identifikovanie fejkového obsahu (voliteľná aktivita)

Ak je nejaká téma pre účastníkov obzvlášť zaujímavá, je dobré, keď sa zoznámia s webstránkami, ktoré obsahujú tie najväčšie (ne)slávne fejkové správy a diskutujú o ich pravdivosti. Môžu ich porovnávať a vyhodnocovať; potvrdiť či vyvrátiť vierohodnosť správ, ktoré na internete nájdú.

Niektoré užitočné webstránky v Českej republike:

- <https://manipulatori.cz/>
- <http://www.hoax.cz/hoax/>
- <http://nebudobet.cz/?cat=hoax>

2 Tvoríme fejk

.....

V rámci tejto aktivity účastníci vytvárajú vlastný fejk, aby pochopili, aké ťažké, resp. jednoduché je sfalšovať niečo dostatočne presvedčivo na to, aby tomu ľudia uverili. Taktiež sa dozvedia o dôvodoch, prečo sa falošné správy objavujú a aký dopad môžu mať fejkové produkty na ostatných.

Fotografie

V prvej fáze sú účastníci oslovení, aby sa odfotili v rôznych podobách. Postačujú v priemere štyri fotky. Jedna z fotiek zachytáva ich „pravú podobu“, napr. neupravenú fotografiu bez akýchkoľvek zmien. Ostatné fotky si upravujú podľa vlastných predstáv; môžu na nich vyzeráť tak dobre alebo extravagantne, ako len chcú. Na úpravy môžu využiť akýkoľvek grafický program. V pilotnej fáze tohto prístupu organizácia Ratolest Brno zvolila mobilnú aplikáciu Snapchat a jej filtre, keďže mnohí klienti aplikáciu poznali a ľahko sa ovláda. Aplikácia umožňuje užívateľom retušovať tvár, upraviť oči, nos, ústa či pridať na fotku ďalšie črty ako srdiečka, psie uši a pod. Stáva sa, že výsledná fotografia má od tej pôvodnej veľmi ďaleko.

Po tom, čo účastníci svoje fotky upravia a stiahnu si ich z aplikácie, prenesú ich do počítača, ako im to najlepšie vyhovuje. Celá skupina potom spolu prezerá všetky fotky - pravé aj tie upravené – a hodnotí ich. Vyberajú si z fotiek, ktoré sa im páčia, a ktoré by radi prezentovali na sociálnych sieťach. Následne si každý vytlačí fotku, ktorú si vybral.

Facebookový profil

Každý účastník dostane čistý papier, ktorý predstavuje jeho facebookový profil. Začnú nalepením svojej fotky a postupne zapíňajú list papiera svojím vlastným (fiktívnym) obsahom. Účastníci sa snažia na svojich profiloch vytvárať taký obsah, ktorý pritiahne najviac pozornosti. To sa dá chápať v pozitívnom i negatívnom zmysle. Počas aktivity ich moderátori vyzývajú, aby zdieľali svoj pohľad na proces tvorby profilov, keď sa ich snažia urobiť zaujímavé pre ostatných. Veľmi často hovoria o tom, aké je „živiť“ falošný profil; iní hovoria o falošných profiloch, s ktorými majú predošlé skúsenosti. To môže tiež viesť k diskusiám o dôležitosti detailov či vierohodných dojmoch, ktorými profil pôsobí na ostatných.

Aktivita pokračuje pridávaním „lajkov“ a „komentov“ na profily účastníkov prostredníctvom lepiacich štítkov. Majú tak možnosť na vlastnej koži zažiť, ako ostatní reagujú na obsah, ktorý vytvorili. Túto fázu je možné vynechať v prípade, že nie sú naučení akceptovať názory druhých, zvlášť tie protikladné či negatívne. Ak prevláda istota, že dokážu zvládnuť konfliktnú situáciu, moderátori predstavia rolu „hejtera“. Hejter je zodpovedný za hejtovanie profilov. To sa môže prejavovať negatívnymi či dehonestujúcimi komentármi na dotyčnú osobu s profilom. Po tom, čo hejter reaguje na niekoľko profilov, v skupine sa začne diskutovať o tom, kto sa ako cítil, keď musel počúvať negatívne komentáre či vidieť iných, ako si ich musia vypočuť. Ak účastníci chcú, môžu takisto zdieľať vlastné skúsenosti s hejtermi zo sociálnych sietí. Počas aktivity sa kladie dôraz na to, aby pochopili, že aj fiktívny obsah môže mať následky – pre ich tvorca i príjemcu.

Ak to zloženie skupiny a skupinová dynamika dovoľujú a nehrozí riziko, že by sa niekto urazil alebo ho to negatívne zasiahlo, v rámci aktivity existuje ešte jeden posledný krok. Moderátori pozbierajú profily účastníkov a oznámia im, že keďže ich obsah „vystavili“ vo verejnom priestore (ktorým facebookový profil je), ktokoľvek s prístupom si s nimi môže robiť, čo chce. Moderátori môžu naznačiť, že s ich profilmi plánujú urobiť niečo,

čo by im mohlo spôsobiť nepríjemnosti, ako napr. zavesiť ich do výkladu v susednom obchode alebo poslať ich rodičom, priateľom a pod. Takýto prístup väčšinou končí diskusiou, počas ktorej sa môžu účastníci vyjadriť k tomu, ako by sa v takejto situácii cítili. Samozrejme, moderátori len predstierajú, že mali s vyzbieranými profilmi nejaké plány. Toto gesto však slúži ako pripomenka toho, že obsah, ktorý používatelia zverejňujú na skutočnej facebookovej stránke, môže byť zneužitý inými užívateľmi, a to takým spôsobom, ktorý majiteľ alebo majiteľka profilu už neskôr nedokážu ovplyvniť.

3 Záver

.....

Na konci aktivity moderátori zosumarizujú všetko, o čom spolu s účastníkmi hovorili a čomu sa venovali. Snažia sa klásť dôraz na relativitu pravdy v online priestore, potrebu kritického prístupu k mediálnemu obsahu a dodržiavaniu bezpečnostných opatrení. Aktivita s facebookom kladie osobitný dôraz na to, aby pochopili, že ich facebookový profil môžu použiť aj iní, že sa majú postarať o bezpečnostné nastavenia svojho profilu; a že je tým potrebné zabrániť zneužitiu ich osobných údajov.

Skúsenosti a vyhodnotenie

V rámci aktivity 1 – (Identifikácia toho, čo (nie) je pravdivé) je možné alternatívne sa venovať téme stereotypov a predsudkov. Počas pilotnej fázy tohto prístupu moderátori zažili, že účastníci sa pri jednej diskusii o pravosti obrázkov vyjadrili: „Tento obrázok je fejk, lebo cigáni by to nikdy neurobili...“ V tejto súvislosti sa naskytla príležitosť porozprávať sa o vzťahu medzi ich skúsenosťami s Rómami a o tom, ako sa formujú stereotypy. Podobné komentáre vedú k zamysleniu, či sú takéto tvrdenia spoľahlivou cestou ako rozlíšiť, čo je falošné/pravé, a tiež, aké iné zdroje sa dajú použiť.

Aktivita 2 – (Tvorba fejků) otvára tému prezentácie svojej osoby v online priestore. Ukázalo sa, že mnohí z účastníkov neboli zvyknutí fotiť sa bez toho, aby fotky následne upravovali. Pohľad na neupravené fotografie ich zneisťoval; nechceli sa nimi prezentovať. Radšej zakaždým volili fotky s filtrami. Na rad prišli pocity zo svojho vzhľadu a slová o tom, ako vidia samých seba. To umožnilo moderátorom upozorniť mladých ľudí na fakt, že mnohé z filtrov – často tie najobľúbenejšie, nie je možné na prezentovaných fotkách rozpoznať bez toho, aby sme videli originál. Na úvodnom stretnutí to medzi nimi viedlo k diskusií o normách vystupovania a vzhľadu (online) v ich okolí.

Prenositel'nosť

Tento prístup je potenciálne prenositeľný v širokej miere. Zvlášť Aktivita 1 môže byť prispôsobená podľa potrieb moderátorov. Obsah obrázkov a textov určených na identifikáciu ich pravosti môže byť zvolený v závislosti

od demografie účastníkov alebo tém, ktoré by moderátori radi riešili. Odporúča sa, aby bol obsah zameraný na špecifické javy. Prístup je možné preniesť aj k tým mladším (mladším než 11 rokov), avšak tu je potrebné vopred vedieť, či títo majú skúsenosti so sociálnymi sieťami, či rozumejú základom využitia platformy, alebo či vôbec sociálne médiá používajú.

Podmienky implementácie

Skupinové rozhovory počas prezentovaných aktivít, ako aj po nich, sú jednoznačne potrebné. Mali by sa zameriavať predovšetkým na zisťovanie, ako účastníci prežívajú a rozumejú situáciám, v ktorých sa ocitnú. Podľa možnosti sa odporúča, aby boli priamo do aktivity zahrnuté ich osobné skúsenosti. To môže zároveň určovať, ktorým smerom sa budú aktivity vyvíjať.

Najdôležitejšie je, aby účastníci do jednotlivých aktivít vkladali vlastné nápady a očakávania.

Trvanie

.....

Aktivita 1 – (Identifikácia toho, čo (nie) je pravdivé): 30-60 minút, v závislosti od počtu účastníkov a ich záujmu o tému.

Aktivita 2 – (Tvorba fejků): Približne 120 minút. 30 minút na fotenie; 20-30 minút na úpravu, tlač a vyhodnotenie fotiek; 60 minút na facebookový profil a diskusiu; 10 minút zhrnutie a vyhodnotenie.

Príprava

.....

Potreba vyhľadať obrázky a texty, ktoré sú pre účastníkov zaujímavé. Identifikácia pravých/fejkových. Náročnosť textov a fotografií môže byť ušitá na mieru. Skúsenosti a základná znalosť práce s programami alebo aplikáciami na úpravu fotiek.

Pomôcky

.....

- Obrázky a texty k použitiu (fejkové aj pravé)
- prázdne listy papiera;
- perá a farebné ceruzky;
- PC/laptop a tlačiareň;
- smartfón alebo fotoaparát;
- program/aplikácia na úpravu fotografií;
- min. dvaja lektori, ktorí aktivitu poznajú alebo sú v nej zaškolení.

Počet účastníkov

.....

2-6 (vek 11-18)

V akých kontextoch bola aktivita už realizovaná/vyskúšaná?

.....

Ratolest Brno tieto aktivity realizuje pre svojich klientov v rámci mládežníckych klubov vždy, keď si to situácia vyžaduje. Klienti mládežníckych klubov sa medzi sebou často rozprávajú o sociálnych médiách v rôznych kontextoch, ako aj o pravdivých informáciách a fejkoch v online priestore.

Doplňujúce informácie

.....

Na konci Aktivity 2 je v prvom rade dôležité pripomenúť si dôvody, prečo sa aktivita realizuje. Účastníci by sa mali oboznámiť s tým, ako narábať s profilom; je kľúčové, aby vedeli, na akej aktivite sa zúčastňujú. Počas Aktivity 2 sa tiež odporúča niekoľko prestávok (napr. pri sťahovaní fotiek z internetu).

Na zabezpečenie nariadení o ochrane údajov je potrebný ich písomný súhlas, ak si chcú fotky z Aktivity 2 ponechať. V opačnom prípade musia byť po skončení Aktivity 2 vymazané.

Novinárske zručnosti

YMCA Dobrich,
Bulharsko

Kľúčové slová

Mediálna gramotnosť, fake news, digitálna demokracia, novinárske zručnosti na prevenciu diskriminácie a nenávisťných prejavov v online a offline priestore.

Ciele

Cieľom tohto prístupu je zvýšiť povedomie dospievajúcich, mladých dospelých a pracovníkov s mládežou o úlohe médií a naratívov, ktoré sa týkajú tém ako napr. nenávisťné prejavy, nacionalizmus, diskriminácia, rasizmus, homofóbia a iné súvisiace témy. Prístup má za úlohu posilniť

dospievajúcich, mladých ľudí a pracovníkov s mládežou prostredníctvom praktických cvičení a učenia sa o novinárskych zručnostiach. Tieto zručnosti pomáhajú účastníkom rozoznať fake news a zvýšiť ich mediálnu gramotnosť a povedomie. Účelom tréovania týchto zručností je naučiť sa tvoriť texty a PR materiál a šíriť pozitívne správy o budovaní tolerance. Nadobudnutím mediálnych a naratívnych zručností a poznatkov o diskriminácii a nenávisných prejavoch v online a offline priestore získajú dospievajúci a mladí ľudia schopnosť kriticky myslieť a rozšíria si tak svoje vedomosti o prístupoch k médiám v iných krajinách, ako aj o úlohe mediálnej hry vo vzťahu k nacionalizmu.

Prístup novinárskych zručností zvyšuje povedomie o hrozbách fake news prostredníctvom diskusie a „výroby“ fake news pomocou online nástrojov a hier. Prístup učí rozpoznávať fejkové správy od pravých a zvyšuje povedomie a participáciu mládeže v oblasti tém, ako napr. tolerancia, inklúzia – vrátane mediálnych nástrojov participácie – participácia mladých a anti-diskriminácia. Hlavným cieľom tohto prístupu nie je len vybaviť mladých ľudí zručnosťami, ktoré môžu využívať po celý život, ale najmä scitlivovať ich v tom, aby vedeli rozpoznávať a reagovať na prejavy násillia, nenávisti a rôznych druhov diskriminácie v online a offline priestore.

Cieľová skupina

Prístup novinárskych zručností je vhodný pre dospievajúcich a mladých dospelých. Predošlé skúsenosti so žurnalistikou sú výhodou, avšak nie podmienkou; prístup sa osvedčil pri účastníkoch s novinárskymi skúsenosťami aj bez nich. Prístup sa odporúča pre účastníkov vo veku 12-23 rokov a je vhodný aj pre pracovníkov s mládežou.

K metodike je možné pristupovať, rozvíjať ju a implementovať v závislosti od miery záujmu a praktických skúseností účastníkov, napr. novinárske zručnosti pre začiatočníkov, stredne pokročilých či pokročilých. Niektoré

z cvičení je možné prispôbiť a aplikovať aj pri iných prevenčných programoch, ktoré sa nezameriavajú len na mediálnu gramotnosť, ale zaoberajú sa témami participácie mládeže, demokracie, sociálnych médií, digitalizácie, nenávisných prejavov, ľudských práv či diskriminácie.

Všeobecný popis metodiky

Prístup novinárskych zručností zahŕňa sériu workshopov a cvičení o druhoch médií, komunikačných zručnostiach, základných i hlbších poznatkoch z oblasti žurnalistiky. Cvičenia zahŕňajú štúdium článkov, nácvik písomných a ústnych argumentačných zručností (za/proti), ako aj kompetitívne a komparatívne prístupy k učeniu. Účastníci sa naučia robiť rozhovory a reportáže, majú možnosť natočiť ich medzi sebou. V rámci projektu CEE Prevent Net slúžia témy nenávisných prejavov, diskriminácie a nacionalizmu ako „motivácia“ k učeniu sa o úlohe médií na budovanie odolnosti – napr. súkromné/verejné, pravicové/ľavicové médiá a i. Skúsenosti, príklady a poznatky z prostredia vlastnej krajiny (zvlášť, keď učenie prebieha v medzinárodnom prostredí) slúžia ako pridaná hodnota workshopu a vedú k výmene názorov medzi účastníkmi z rôznych krajín. Hĺbkový prístup zahŕňa výuku a nácvik debatných zručností; účastníci dostanú možnosť zažiť jeden druh štrukturovanej debaty. Táto skúsenosť im dáva príležitosť kriticky sa zamyslieť a pochopiť, čo všetko obnášajú debaty na horúce témy a ako obhájiť názor, s ktorým nemusia nevyhnutne súhlasiť. Workshop prináša bezprostredné a hmatateľné výsledky – napr. rozhovory či vizuálne a písomné materiály, ktoré sa dajú ďalej šíriť.

Účastníci majú možnosť vidieť, ako sa „vyrábajú“ fake news. Môžu si vyskúšať online hru o fake news a učiť sa tak v hravej atmosfére. Na posilnenie súťaživosti a zvýšenie ich motivácie môže byť skupina rozdelená na dve časti alebo podskupiny. Facilitátor môže následne porovnávať výsledky, počet „lajkov“ a výsledné „skóre“ oboch tímov. Na záver môžu vyhodnotiť, kto vyrobil „lepšie“ fake news a prečo. Hre zvyčajne predchádza debata o

tom, ako sa môžu fake news stať virálne a prečo. Učia sa rozlišovať medzi pravdivými a fejkovými správami, mizinformáciami a dezinformáciami. Po tom, ako skončia s online hrou, predstavia sa im príklady skutočných a vymyslených správ z ostatných rokov. To môže plynulo prejsť k diskusii o tom, ktoré príbehy sú skutočné a ktoré nie.

Prostredníctvom tohto experimentovania na poli žurnalistiky môžu dospievajúci a mladí dospelí lepšie porozumieť úlohe médií, ktorú zohrávajú, a tiež tomu, ako veľmi môžu médiá ovplyvniť mentálne nastavenie spoločnosti, emócie, správanie a názory. Prístup poskytuje dostatok priestoru na samovzdelávanie. Účastníci spoznajú, aký komunikačný štýl im vyhovuje, či sú extrovertní alebo introvertní, a aký žurnalistický prístup alebo pozícia by sa im najviac hodila v prípade, že sa vydajú na novinársku dráhu. Metodika predstavuje interaktívny prístup k úlohe médií a nadväzuje na témy nenávistných prejavov, nacionalizmu a diskriminácie. Je založená na práci s médiami a mediálnymi analýzami, na tvorbe krátkych textov, semantickej analýze, na vedení rozhovorov, získavaní základných reportážnych zručností, na diskutovaní a písaní. Hĺbkový prístup v rámci metodiky zahŕňa vhlád do investigatívnej žurnalistiky, storytellingu a do štúdia printových médií a vysielania a online spravodajstva. To ich vedie k tomu, aby sa pri písaní, vedení rozhovorov alebo pri verejných prejavoch cítili pohodlnejšie. Využívajú sa tiež cvičenia zamerané na komunikačné zručnosti a spôsoby, ktorými dokáže vizuálny obsah a naratív ovplyvňovať emócie čitateľov a efektívne oslovovať publikum.

Všeobecným cieľom je zvýšiť odolnosť mladých ľudí voči rôznym formám intolerancie (rasizmus, sexizmus, homo- a transfóbia, xenofóbia atď.), skupinovej nenávisťi a násilia v dôsledku intolerancie, vrátane násilného extrémizmu. Dospievajúci a mladí dospelí sa môžu ľahko vžiť do kože reportéra. Nadobudnutím novinárskych zručností môže táto metodika viesť účastníkov k skutočným zmenám v správaní a povzbudiť ich v osobnom rozvoji. Metodika poskytuje konkrétne nástroje participácie

mládeže a prevencie voči nenávisťným prejavom. Môže byť zameraná na všeobecnú prevenciu alebo špeciálne na rizikové skupiny dospelých a mladých ľudí.

Tento prístup zahŕňa prácu online aj offline. Metodika sa skladá zo série workshopov a interaktívnych cvičení, ktoré vyžadujú skupinovú aj individuálnu prácu. Prístup väčšinou využíva skupinovú prácu prostredníctvom interaktívnych metód. Predošlá príprava účastníkov sa nevyžaduje, ale je potrebné, aby mali záujem a základné znalosti o médiách a reáliách. Mali by vedieť uviesť príklady z vlastných krajín/komunit.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Dospelí a mladí ľudia reagujú na časť týkajúcu sa fake news vo všeobecnosti najprv pozitívne. Zvyčajne si nájdu vzťah k väčšine cvičení. Mnohí účastníci workshopov realizovaných vďaka organizácii YMCA Dobrich uviedli, že zručnosti, ktoré nadobudli, sú pre nich životne dôležité.

Každý, kto sa venuje v priemere dvom či trom typom (sociálnych) médií, môže byť totiž považovaný za reportéra. Veľká väčšina používateľov sociálnych médií zverejňuje obrázky a informácie o udalostiach a komentuje rôzne príspevky; zároveň je veľa používateľov, ktorí sa aktívne snažia zvýšiť počet odberateľov – a rozširovať tak komunitu svojich čitateľov/sledovateľov. Využívanie verejných médií ľuďmi spočíva v podávaní správ o súčasných témach a udalostiach. Výsledky hodnotenia z workshopov ukázali, že mladí ľudia oceňujú zručnosti, ktoré nadobudli a považujú ich vo svojom každodennom živote za kľúčové. Ľudia, ktorí zažili diskrimináciu, sa cítia sebedomejšie; sú posilnení a odolnejší voči intolerancii a násiliu smerom k dospievajúcim a mladým dospelým z rizikového či marginalizovaného prostredia.

Prenositelnosť

Tento prístup môže slúžiť ako univerzálny nástroj na zvýšenie povedomia o mediálnej gramotnosti a žurnalistike. Ak je využitý v kontexte konkrétnej témy či v rámci prevenčného programu, napr. diskriminácia, rasizmus, homofóbia, nenávistné prejavy, prístup môže byť efektívnym nástrojom na odhalenie diskriminácie v ranom štádiu. Môže tiež slúžiť ako prepracovaná metóda skúmania špecifických tém, nástroj zvyšovania povedomia či posilnenia mladých ľudí. Novinársky prístup účastníkov nielen obohacuje, ale aj podporuje vo využívaní konkrétnych nástrojov pri úspešne PR kampani či pri obhajobe dobrej veci.

Metodika je vhodná na uvedenie mladých dospelých do tém demokracie a podpory mládeže. Je tiež vhodná na prácu s deťmi, s dospievajúcimi a pracovníkmi s mládežou v prostredí mesta i vidieka. Je ľahko prenositeľná, univerzálna a dá sa realizovať bez náročnej technickej podpory. Niektoré etapy realizácie, zvlášť tie zamerané na reportovanie, písanie, newsletter, vizualizáciu eventov či rozhovory, môžu byť uplatnené pri mládežníckych výmenách či na školeniach. Používanie metodiky v praxi podporuje rizikový

mládež v tom, aby hovorila nahlas o horúcich témach a veciach, ktoré ich trápia. Metodika obsahuje odporúčania na komunikačné kanály, platformy a správy, ktoré môžu mladí ľudia používať na zdieľanie svojich potrieb a názorov.

Správne použitie metodiky predpokladá zohľadňovať talent a záujmy účastníkov pre ich dobro a využiť ich čas efektívne. Medzi užitočné zručnosti patria písanie, upravovanie, fotenie, digitálna gramotnosť, komunikačné zručnosti, znalosť sociálnych médií či predošlá skúsenosť so žurnalistikou. Posledná menovaná zručnosť je kľúčová pri hodnotení novinárskej kompetencie na skupinovej a individuálnej úrovni. Ak sa v skupine nachádza influencer zo sociálnych sietí, môže sa taktiež podeliť so svojimi skúsenosťami a zručnosťami.

Je dôležité, aby sa pri práci s „fake news“ prihliadalo na individuálne skúsenosti účastníkov. Príklady, ktoré sú vybrané na ilustráciu, by im mali byť blízke. Ak sa v skupine nachádzajú účastníci s výrazne rozdielnymi skúsenosťami s novinárčinou, skupina sa môže rozdeliť na začiatočníkov a pokročilých. Ak sa zaujímajú viac o sociálne siete, cvičenia je možné zamerať len na online médiá. Ak skupina prejavuje väčší záujem o špecifické témy, ako napr. šport, je potrebná dôkladnejšia príprava.

Podmienky implementácie

- Písacie potreby a materiál – papier, flipchart, lepiace lístky, perá, zvýrazňovače, zápisníky, preukazy
- Každý účastník by mal mať telefón s fotoaparátom a možnosťou nahrávania (napr. rozhovorov).
- Noviny a časopisy v anglickom jazyku (alebo v akomkoľvek inom príslušnom jazyku).

- Online hra na tému fake news „Fake it to make it“ vyžaduje pripojenie na internet. Skupinu je potrebné rozdeliť na dva súťažiacie tímy, na čo sú potrebné dva počítače.
- Prístup na internet.
- Jeden alebo dvaja lektori z oblasti žurnalistiky.
- Veľkosť skupiny by ideálne nemala presahovať 16 ľudí, aj keď cvičenia je možné realizovať aj s väčšími skupinami.
- Powerpointové prezentácie môžu uľahčiť prácu a zadávanie inštrukcií pri cvičeniach.

Nástroje a aktivity

Na úvodné zoznámenie sa s rôznymi médiami si môžu účastníci vyrobiť vlastný novinársky preukaz.

Jedným zo spôsobov, ako im je možné predstaviť rôzne druhy médií, je rozdať im noviny a časopisy a požiadať ich, aby ich roztriedili do kategórií. Potom o nich môžu diskutovať a hľadať medzi nimi rozdiely, napr. bulvár a seriózna tlač. Môžu ich tiež rozdeliť podľa hlavných tém a záujmov, profilov čitateľov a pod. Toto cvičenie je pre nich úvodom do štúdia základov pisateľských zručností.

Storytelling: Toto cvičenie začína úvodom do základných rozprávačských techník a používania opytovacích zámen. Účastníci dostanú za úlohu vymyslieť chytľavý názov príbehu vychádzajúceho z vlastných skúseností a súvisiaceho s témou seminára, ako napr. diskriminácia v škole. Pri skladaní príbehu sa odporúča poskytovať im konzultácie. Následne môžu realizovať osobné rozhovory na spôsob Živej knižnice.* Toto cvičenie im dáva príležitosť zažiť si rolu reportéra aj osoby poskytujúcej rozhovor. Odporúča sa aj záverečná diskusia o tom, ako sa v rolách cítili.

* <https://ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/living-library>

Online hra o fake news „Fake it to Make It“*: Táto hra názorne ukazuje, ako fungujú fake news v online priestore a ako sa môžu na sociálnych sieťach stať virálnymi. Online hru je možné hrať jednotlivo alebo v skupine. Tým, že sa účastníci naučia, odkiaľ pochádzajú fake news, hra môže slúžiť ako nástroj ich identifikácie a ponúka základný návod na to, ako si príbeh z novín overiť.

Po predstavení niekoľkých pravých a vymyslených príbehov sa k nim účastníci vyjadrujú a hodnotia, ktorý je pravý a ktorý nie. Na obhajobu svojich tvrdení využívajú argumenty. Najlepšie je, keď po tomto cvičení nasleduje reflexia a členovia skupiny analyzujú a rozoberajú predstreté fakty a argumenty.

Záujem o tému je možné ľahko vzbudiť predstavením príkladov z investigatívnej žurnalistiky, ako aj prostredníctvom debaty o zručnostiach, ktoré sú pre úspešnú investigatívu potrebné.

Ak požiadame účastníkov, aby napísali krátke príbehy v rámci vopred dohodnutého komunikačného kanála a pre špecifických čitateľov, vznikne niečo hmatateľné, čo môžu ďalej posunúť rovesníkom do väčšej skupiny. Text môžu následne upravovať alebo analyzovať. Cvičenie im umožňuje pracovať individuálne i v skupine, a získať tak cenný feedback.

Užitočným nástrojom na zber štandardizovaných informácií o účastníkoch sú osobnostné testy. Vytvárajú priestor na sebahodnotenie a pomáhajú im určiť si svoj typ osobnosti, napr. extrovertná alebo introvertná. Testy taktiež zvyčajne napovedia, aký majú jednotlivci komunikačný štýl.

* <http://www.fakeittomakeitgame.com/>

Tréningový program Kyberskaut

Fond pre aplikovaný výskum a komunikáciu
(ARC Fund), Bulharsko

Kľúčové slová

prevencia rizík online a kyberšikany, zodpovedné správanie online, rovesnícke vzdelávanie, bezpečný internet

Ciele

Poslaním tréningového programu Kyberskaut je vytvoriť komunitu detí – kyberskautov, ktorí dokážu ísť príkladom v sebavedomom, zodpovednom a bezpečnom správaní a popularizovať ho medzi rovesníckymi skupinami. Metodika má niekoľko cieľov, ktorými sú: pomôcť deťom rozpoznať riziká internetu; pochopiť a aplikovať stratégie zvládania kyberšikany; posilniť

informovanosť o dostupných zdrojoch nahlásovania kyberšikany a pomoc; poradiť rovesníkom, ako sa zachovať v prípade napadnutia online, ako nájsť dodatočné informácie a materiál o bezpečnom používaní internetu; zdieľať svoje vedomosti s ostatnými rovesníkmi v neformálnom, priateľskom prostredí a organizovať pre nich aktivity na témy súvisiace so zvládaním online bezpečnosti. Metodika sa zameriava na stratégie prevencie, zvyšovanie povedomia, definovanie a osvojenie si bezpečného a zodpovedného správania online. Týmto sa zvyšuje odolnosť detí voči online prejavom skupinovej nenávisti, ako aj ich schopnosť identifikovať nenávistný prejav a vedieť ho nahlásiť.

Cieľová skupina

Cieľovú skupinu tvoria študenti vo veku 11-12 rokov v bulharských školách (piataci). Metodika je určená pre všetky deti v rámci tejto vekovej skupiny, avšak výberové kritériá dávajú prednosť školám so žiakmi z marginalizovaných sociálnych skupín. Metodika sa v Bulharsku aplikuje celoročne od roku 2015. Do roku 2019 sa dvojdnového tréningového programu zúčastnilo vyše 1800 žiakov. Ďalších 3500 detí (vo veku 11-12 rokov) sa zúčastnilo rovesníckych tréningových aktivít pod vedením certifikovaných kyberskautov.

Všeobecný popis metodiky

Ako už bolo spomenuté vyššie, poslaním tréningového programu Kyberskaut je vytvoriť komunitu detí a mladých ľudí – kyberskautov v celom Bulharsku, ktorí dokážu ísť príkladom v sebedovomom, zodpovednom a bezpečnom správaní a popularizovať ho medzi rovesníckymi skupinami. Certifikovanými kyberskautmi sa stávajú vyškolení študenti, ktorí idú príkladom v bezpečnom a zodpovednom správaní online v prostredí rovesníckych skupín, a ktorí sú schopní poradiť im v témach súvisiacich s online

svetom. Kyberskauti organizujú a realizujú podujatia o online bezpečnosti pre širokú verejnosť a tiež šité na mieru pre svoje rovesnícke skupiny.

Metodika programu sa zakladá na princípoch autonómie a zážitkového učenia. Program prebieha počas dvoch po sebe nasledujúcich dní; z toho školenie a cvičenia trvajú osem hodín denne.

Prvý deň tréningu sa účastníci prostredníctvom podporného prostredia a interaktívnych metód venujú niekoľkým výzvam súvisiacim s hlavnými rizikami v online priestore a spôsobmi, ako ich zdolať. Po každej výzve reflektujú svoje skúsenosti a snažia sa svoje poznatky využiť pri každej ďalšej príležitosti.

Kyberskauti sú školení v nasledujúcich oblastiach:

- Ako preveriť, či sú noví online kamaráti praví.
- Typické znaky, ktoré pomáhajú identifikovať, či by mohol byť nový „kamarát“ pedofil.
- Kde a ako nahlasovať akékoľvek podozrenia.
- Ako reagovať na vydieranie či kyberšikanu.

Druhý deň tréningu sa účastníci vžijú do rol kyberskautov, v ktorých môžu uplatniť svoje čerstvo nadobudnuté poznatky a zručnosti. Učia sa, ako poradiť svojim rovesníkom alebo organizujú podujatia na základe simulovaných, riadených scenárov. Metodika taktiež rozvíja ich kritické myslenie a schopnosť pracovať v tíme. Účastníci školenia sú prostredníctvom simulácií a diskusií pripravení plniť tieto tri základné roly:

- Byť vzorom v bezpečnom používaní internetu;
- pomáhať rovesníkom v rolách poradcu;
- byť rovesníkom k dispozícii a odovzdávať im vedomosti.

Účastníci, ktorí úspešne absolvujú program, dostanú certifikát kyberskauta. Absolventi programu okrem toho získajú príležitosť zúčastniť sa na celoštátnej súťaži s ostatnými kyberskautami z celej krajiny v organizovaní a realizovaní verejného podujatia o hlavných nástrahách internetu

a spôsoboch, ako im čeliť. Študenti sa rozdelia do kyberskautských oddielov, ktoré medzi sebou súťažia v realizácii svojich projektov. Špeciálna porota vyberie tri najlepšie a zúčastnených kyberskautov ocení v rámci podujatia k Dňu bezpečnejšieho internetu, ktoré sa koná ďalší rok vo februári v Sofii. Okrem súťaže sa môžu kyberskautské oddiely zúčastňovať aj na mesačných stretnutiach hráčov, na ktorých si ďalej zlepšujú svoje zručnosti.

Komunikácia so všetkými tímami, ktoré úspešne absolvovali tréningový program, je zabezpečená prostredníctvom uzavretej facebookovej skupiny. Tieto skupiny slúžia ako fóra na šírenie informácií o nových rizikách, rôznych iniciatívach, podujatiach a pravidelných stretnutiach. Študenti majú do týchto uzavretých skupín prístup cez účty rodičov alebo učiteľov.

Skúsenosti a vyhodnotenie

Do konca roka 2018 na programe participovalo vyše 1800 detí približne zo 65 bulharských miest; v kyberskautských aktivitách a iniciatívach sa angažovalo 3500 detí. Školy z celej krajiny hodnotili program pozitívne; počet žiadostí o implementáciu programu sa počas minulého roka výrazne zvýšil.

V decembri 2017 získal tréningový program deviate miesto v rámci Európskej ceny za prevenciu kriminality. V súťaži Európskej siete na predchádzanie trestnej činnosti (EUCPN) bol vybraný na reprezentáciu Bulharska za oblasť online bezpečnosť. Počas predsedníctva Rady Európskej únie v Taline bol prezentovaný na konferencii príkladov dobrej praxe. Sekretariát EUCPN a hodnotiacia komisia uznala iniciatívu ako tréningový program, ktorý zvyšuje efektívnosť prevencie a pomáha v práci Bulharskej horúcej linky pomoci ako aj policajnej zložke pre kybernetickú trestnú činnosť, ktoré sa venujú prevencii a odhaľovaniu zneužívania detí na internete.

Prenositelnosť

Metodika je ľahko prenositeľná do menších či väčších miest a obcí v Bulharsku. V roku 2015 boli tréningy kyberskautingu organizované v mestách Smolyan, Vidin, Kula, Belogradchik, Bregovo, Shumen, Pleven, Milkovitsa, Cherven Bryag, Targovishte, Popovo, Antonovo, Omurtag, and Golyamo Gradishte. V roku 2016 sa tréningy uskutočnili v mestách Bozhurishte, Elena, Aheloi, Shabla, Panagyurishte a Stara Zagora. Program s úspechom pokračoval v roku 2017 v mestách Pazardjik, Sofia, Oryahovo, Svishtov, Dalgopol, Rakovski, Radomir, Plovdiv, Elena, Belozem a Kiustendil. V roku 2018 získali certifikáty deti z týchto miest: Sofia, Plovdiv, Karlovo, Kalofer, Koprivshitsa, Asenovgrad, Gorna Oryahovitsa, Kubrat, Yambol, Dobrich, Gotse Delchev, Breznitsa, Ruse, Shumen, Targovishte a Silistra. Piata séria Treningového programu Kyberskaut bola spustená na začiatku roka 2019. Do konca marca sa sieť kyberskautingu rozšírila o študentov z miest Axakovo, Sofia, Popovitsa, Plovdiv, Elin Pelin, Vratsa, Montana, Yakoruda, Septemvri a Staro Oryahovo.

Metodika v praxi preukázala výbornú prenositeľnosť do menších či väčších miest a obcí v Bulharsku. Program má potenciál byť prenositeľný aj na medzinárodnej úrovni za predpokladu, že sa zohľadnia miestne špecifiká a v procese implementácie sa vykonajú potrebné zmeny. Takisto existuje možnosť program aplikovať v kontexte práce s mládežou a medzi deťmi príbuzných vekových skupín (napr. 9-11 a 12-15). Metodika bola taktiež prezentovaná v rámci CEE Prevent NET projektu na Medzinárodnej letnej škole v júni 2019 v Ružomberku.

Podmienky implementácie

Hlavnou cieľovou skupinou programu kyberskautingu sú žiaci bulharských škôl vo veku 11-12 rokov. Tréningy trvajú 2 dni – 8 hodín denne; celý tréning

trvá 16 hodín. Z praktických dôvodov je počet účastníkov na jedno školenie obmedzený na 30. Aktivity vedú traja lektori. Materiály, ktoré používajú v rámci programu, nie sú určené pre verejnosť, ale zahŕňajú nasledovné:

- Prezentácia Centra pre bezpečnejší internet a programu kyberskautingu;
- prezentácia s kvízom o online hrozbách;
- tlačенý text s príkladmi kyberšikany na skupinovú prácu;*;
- prospekty so screenshotmi bezpečnostných nastavení na facebooku;
- ukážky fake news a spoľahlivých mediálnych zdrojov informácií o hre „Blue Whale“**;
- videá a obrázky s príkladmi kyberskautingových aktivít;
- ukážky s informáciami o kyberskautských skupinách v online priestore a o súťaži kyberskautingu.

.....
* Skupiny obyčajne tvorí 4-5 detí, avšak niektoré aktivity vyžadujú participáciu celej skupiny (>10 detí)

** V roku 2017 sa objavili správy o samovražednej hre "Blue-Whale" (BWC), ktorá zjavne pochádzala z Ruska. V správach bola venovaná pomerne veľká pozornosť príbehu o hre, v ktorej počas 50 dní mladí ľudia zdolávajú jednotlivé zadania, a ktorá končí samovraždou. Viac informácií o Modrej veľrybe na https://www.betterinternetforkids.eu/bg/web/portal/home/-/asset_publisher/UkbOS3dmMlyU/content/id/1746696;jsessionid=EF7EA6CB608A40FA0BC44F85504C2B2A.

Mediácia a restoratívne praktiky v školách

Nadácia Partnerov Maďarsko (PHF)

Kľúčové slová

Sociálno-emocionálne učenie, budovanie komunity, alternatívne riešenie konfliktov, násilie v školách, dialóg, facilitovaná diskusia

Ciele

Mediácia je alternatívnou metódou riešenia konfliktov, pri ktorej sa dve strany rozhodnú predísť alebo zrieknuť sa konfliktu a rozhodnú sa spolupracovať – všetko s pomocou neutrálnej tretej strany – mediátora, ktorý facilituje komunikáciu medzi nimi. V priebehu procesu majú jeho účastníci rovnaké postavenie; a teda riešenie, ktoré vyplynie z mediácie,

je hodnoverné pre všetky zúčastnené strany. Z toho pohľadu je konflikt vnímaný ako príležitosť na zmenu k lepšiemu, obnovu či znovunastolenie rovnováhy.

Podobne ako mediácia, aj restoratívne praktiky sa v školách snažia prinavrátiť konflikt späť k zainteresovaným stranám a obnoviť tak narušenú rovnováhu. Cieľom restoratívneho modelu je vybudovať podpornú komunitu a posilniť v nej vzťahy, čím sa vytvára priestor a príležitosť pre komunitu, aby včas upozornila jej členov na prípadný incident, ktorý môže zapríčiniť ich zlé rozhodnutie. V prípade, že sa tak stane, pozornosť môžeme zamerať na prístup smerujúci k riešeniu alebo na snahu o zmiernenie škôd; samozrejme, všetko za predpokladu, že vytvorené prostredie je bezpečné a otvorené. Pri práci s restoratívnymi praktikami prechádzajú školské komunity procesom učenia. Ich skupinové myslenie sa spravidla posúva od rigidného k inkluzívnemu, zameranému na riešenie.

Obe praktiky ponúkajú príležitosť a platformu na konštruktívny dialóg, rozvíjajú empatiu a môžu viesť k zmene pohľadu. Prostredníctvom účasti na týchto procesoch môžu členovia školských komunít začať hľadať spoločnú reč, budovať vzťahy a posilňovať komunitné väzby, ktoré následne pôsobia preventívne alebo redukujú predsudky a nenávisťné prejavy.

Cieľová skupina

Primárnou cieľovou skupinou mediácie a restoratívnych praktík sú komunity v základných a stredných školách, napr. žiaci a učitelia. Zúčastnení študenti majú od 12 do 18 rokov, čo zahŕňa všetky demografické skupiny v škole. Takýto prístup podporuje diverzitu a navzájom scitlivoje rôzne skupiny (napr. Nerómovia sa snažia lepšie porozumieť Rómom a naopak).

Všeobecný popis metodiky

Tréning mediácie sa realizuje v rámci interaktívnych praktických sedení s učiteľmi a študentmi, čo im umožňuje byť mediátormi tém, ktoré sa objavujú v komunitách. Po vyškolení majú tiež nárok na mentoring od lektorov, ktorí im pomáhajú riešiť aktuálne kauzy. K dispozícii je prípadne ko-mediácia, ale tá vyžaduje skúsených lektorov.

Roly študentov-mediátorov zahŕňajú: využívanie nástrojov mediácie (napr. otvorené otázky, sumarizácia a pod.) na identifikáciu konfliktu; upozorňovanie učiteľov, že sa vyskytol konflikt, ktorý vyžaduje ich pozornosť; a kofacilitácia mediačných stretnutí s učiteľom v prípade konfliktu medzi žiakom a učiteľom. Mediácia sa odporúča v prípade skrytého konfliktu záujmov či emocionálneho problému, pričom obe strany musia jasne prejavovať ochotu daný konflikt riešiť.

Učители a študenti sa školia v samostatných skupinách. Tréning pre učiteľov sa skladá z troch modulov: obidva prvé moduly trvajú tri dni a záverečný sa dá absolovať za pol dňa. Tréning mediácie pre rovesníkov sa koná počas dvoch trojdňových stretnutí. Na základe skúseností z predošlých školení PHF odporúča organizovať tréning naraz len pre približne 15-20 učiteľov a 15-20 študentov. Je dôležité, aby bol z jednej triedy vyškolený viac ako len jeden človek. Okrem školení vznikne v každej škole aj pracovná skupina, ktorá sa pravidelne stretáva (2 hodiny týždenne) a diskutuje o tom:

- ako priblížiť mediáciu ľuďom v škole;
- ako vyhľadať relevantné prípady;
- kto má čo na starosti, keď sa rieši prípad;
- ako najlepšie zdieľať skúsenosti týkajúce sa prípadu.

K realizácii restoratívnych praktík je potrebné, aby učitelia absolvovali školenie facilitácie restoratívnych kruhov.* Tie môžu byť následne integrované v rámci každodenného života v škole. Na úspešnú realizáciu restoratívnych kruhov majú učitelia k dispozícii pravidelný mentoring. Medzi niektoré naučené a aplikované komunikačné stratégie pri restoratívnych praktikách patria citovo zafarbené tvrdenia a otázky, aktívne počúvanie a hľadanie oblastí, na ktorých je možné zhodnúť sa. Počas tréningu restoratívnych praktík sa zúčastnení učitelia najprv zoznámia s princípmi tohto prístupu a následne s restoratívnymi praktikami orientovanými na riešenia. Tieto riešenia môžu zahŕňať rôzne formy prevencie konfliktov až po hľadanie riešení v prípade vážnych prekročení noriem.

Existujú tri typy restoratívnych kruhov, ktoré je možné uplatniť: proaktívne kruhy, reaktívne kruhy a restoratívne konferencie. Metóda sa ukázala ako úspešná, ak je 80% restoratívnych kruhov z kategórie proaktívnych. Facilitovanie proaktívnych kruhov sa dá ľahko naučiť. Nie je nutné, aby učiteľov vo facilitovaní restoratívnych kruhov školili certifikovaní lektori. Metodiku je možné zdieľať medzi kolegami, čím sa môže v rámci inštitúcie rýchlo rozšíriť. V prípade potreby môžu lektori facilitovať restoratívne kruhy spoločne s učiteľmi.

V rámci pilotnej fázy metodiky boli lektori vyškolení v Medzinárodnom inštitúte pre restoratívne praktiky (IIRP).

Skúsenosti a vyhodnotenie

V rokoch 2015 až 2018 viedla Nadácia projekt strategického partnerstva v programe Erasmus+ v spolupráci s partnermi z Malty a Bulharska. Z

* Kruh je univerzálnou restoratívnou praktikou, ktorú je možné použiť proaktívne na rozvoj vzťahov a budovanie komunity; alebo reaktívne ako reakciu na priestupky, konflikty či problémy. Kruhy dávajú ľuďom možnosť hovoriť a navzájom sa počúvať v atmosfére bezpečia, slušnosti a rovnosti.

Zdroj: <https://www.iirp.edu/defining-restorative/5-2-circles>.

partnerstva vznikol a bol implementovaný model programu na prevenciu a zvládanie agresie aj šikany v školách. Program obsahoval využitie restoratívnych praktík, ako aj mediácie. V Maďarsku bol tento model implementovaný v troch stredných školách v meste Szolnok. Všetky prípady v školách, v rámci ktorých boli využité restoratívne praktiky alebo mediácia, zaznamenali u účastníkov zlepšenie. V jednom prípade dokonca škola vďaka restoratívnej konferencii predišla zásahu polície, a nikto nemusel byť zo školy vylúčený. Všetci zúčastnení učitelia uviedli, že sa ich komunikačné zručnosti zlepšili a stali sa empatickejšími.

Nadácia PHF na základe skúseností zistila, že mediácia môže taktiež pomôcť v prípade predsudkov a ostrakizovania. Raz sa stalo, že pri mediácii PHF v škole študenti ostrakizovali rómske dievča – hovorili jej, že zapácha. Dievča sa následne na hodinách prejavovalo rušivým správaním. Počas mediácie sa prišlo na to, že otec dievčaťa zvykol v miestnosti, v ktorej sa po večeroch učila, fajčiť. Prípado sa vyriešil. Dievča a zvyšok triedy sa po tom, čo získali lepší vhľad do situácie, zblížili.

Prenositelnosť

Nadácia realizovala niekoľko programov, ktorých súčasťou boli školenia mediátorov v občianskom, súdnom a obchodnom sektore. Realizovala tiež projekty zamerané na facilitáciu implementácie mediačných praktík v rámci firemných kultúr. S podporou Národnej rady pre prevenciu kriminality realizovala Nadácia v rokoch 2010, 2011 a 2012 komunitné programy mediácie, v rámci ktorých vyškolila mladých ľudí a pracovníkov s mládežou v metódach alternatívneho riešenia konfliktov na podporu prevencie kriminality mládeže. V roku 2011 PHF vyškolila v mediácii 20 profesionálov zo spoločenského a občianskeho sektora v Szolnoku. Miestna samospráva túto iniciatívu s radosťou privítala a následne sa stala členom siete mediačných agentúr Nadácie. Odvtedy oficiálne poskytujú mediačné služby. Ako už bolo spomenuté, v rokoch 2015 až 2018 PHF

implementovala mediačné a restoratívne praktiky v stredných školách v rámci projektu Erasmus+ KA2.

Počas implementácie mediačných a restoratívnych praktík v školách bolo jednou z hlavných výziev pre PHF presvedčiť učiteľov, aby si na mediačné a restoratívne aktivity dokázali nájsť dostatok času. Ukázalo sa tiež, aké ťažké je zmeniť mentálne nastavenie učiteľov, ktorí využívali výlučne nátlakové opatrenia namiesto podporných alebo restoratívnych. Na druhej strane mali študenti problém otvoriť sa svojim učiteľom. Mnohí nemali istotu, či môžu v týchto situáciách učiteľom dôverovať. Keďže ani jedna zo zúčastnených strán nemala s vedením štruktúrovaných dialógov skúsenosti, bolo pre nich náročné pochopiť, prečo sú tieto dialógy potrebné. Vo všeobecnosti je azda najťažšie vzbudiť u účastníkov ochotu a záujem o spoluprácu, a to najmä predtým, ako sami zažijú pozitívny dopad mediácie alebo restoratívnych praktík.

Podmienky implementácie

Kľúčové pri implementácii mediácie a restoratívnych praktík je získať podporu vedenia školy. Na úspešnú realizáciu prístupu je potrebné zabezpečiť dostatočné množstvo času na aktivity; taktiež miestnosti, v ktorých môžu účastníci realizovať aktivity; a nakoniec uznať prácu učiteľov. Aj podpora vedenia školy pomáha pri pozitívnom prijatí prístupu učiteľmi a zaručuje, že študentská rada je o tom, čo sa deje, informovaná. S inštitucionálnou podporou sú mediácia a restoratívne praktiky zaradené do školských výchovno-vzdelávacích osnov, čím sa podporuje udržateľné a systematické využívanie týchto metód.

Pred realizáciou je potrebné získať súhlas od rodičov.

Stretnutia maximálne 15 účastníkov vyžadujú jedného certifikovaného lektora mediácie alebo restoratívnych praktík; ak je účastníkov viac, sú

potrební dvaja lektori. Po školení sa odporúča mentoring; účastníci majú zvyčajne na začiatku realizácie prístupu množstvo otázok.

Nástroje a aktivity

Typy využívaných restoratívnych kruhov

.....

Proaktívne kruhy

Proaktívne kruhy sa zameriavajú na zdieľanie myšlienok a pocitov s komunitou a pomáhajú ju rozvíjať. Zároveň sú prevenciou proti vzniku konfliktov a problémov. Je možné ich jednoducho zaradiť do každodenného života študentov. Sú tiež vhodné na nadviazanie kontaktu na začiatku alebo na konci dňa, pri dohode o pravidlách, v diskusiách o spoločných problémoch atď. Trvanie: 15-20 minút, môže byť súčasťou triednickej hodiny.

Reaktívne kruhy

Reaktívne kruhy je možné využiť v prípadoch, v ktorých nie je jasný páchatel'. Dajú sa realizovať s učiteľmi, študentmi alebo s rodičmi.

Trvanie: Jedno alebo dve 45-minútové sedenia.

Restoratívne konferencie

Restoratívne konferencie najlepšie fungujú v prípadoch, keď je jasné, kto je páchatel', a všetci sú ochotní zapojiť sa do procesu. Tento typ kruhov sa realizuje najzriedkavejšie, a je zo všetkých najformálnejší. Počas sedenia má každý účastník príležitosť vyjadriť svoje pocity a myšlienky. Môže skončiť formálnou dohodou o odškodnení.

Trvanie:

- Hodinový prípravný rozhovor s každým účastníkom. Táto časť zahŕňa všetkých poškodených (vrátane rodičov) a účelovo slúži na formulovanie jasných očakávaní a cieľov daného sedenia.
- Konferencia trvá približne 3 hodiny.

Mediačné sedenie

.....

Mediačné sedenie v školách trvá približne 90 minút. Na jeden prípad vychádzajú maximálne dve sedenia. Ak sú zúčastnené strany schopné na konci uzavrieť dohodu, môžu sa tiež dohodoriť na tom, ako a čo budú komunikovať zvyšku triedy. V prípade, že ide o konflikt medzi študentom a zvyškom triedy, triedu na mediačnom sedení reprezentuje jeden študent, aby sa predišlo nepomeru síl.

Filozofiou proti extrémizmu (P4CE) Metodika / Komunita otázok (CoE)

The P4CE Consortium*

Kľúčové slová

filozofia, dialóg, prevencia, demokratický prístup, metóda,

- .....
- * Táto metodika vznikla ako súčasť projektu P4CE: Filozofia boja proti extrémizmu, ktorý bol podporený Európskou komisiou (2017-1-UK01-KA201-036831). Konzorcium projektu tvorili tieto organizácie a inštitúcie: Liverpool World Centre (Veľká Británia), Antropolis (Maďarsko), Inštitút globálnej zodpovednosti (Poľsko), Škola Miklosa Radnotiho (Maďarsko), Základná škola SF Klonowica v Lubline (Poľsko) a Odbor vzdelávania Mesta Nyköping vo Švédsku. Vďaka zdieľaniu skúseností a poznatkov medzi školiteľmi, ktorí tvorili skupinu učiteľov zo všetkých stupňov vzdelávacích inštitúcií spolupracujúcich s mimovládnyimi organizáciami, ktoré prepájajú formálne a neformálne vzdelávanie, Spoločnosť pre vzdelávanie k nediskriminácii (TEA) sa zúčastnila na poslednej fáze projektu a spolupracovala na propagácii metodiky v rámci širšieho publika v oblasti vzdelávania. Zorganizovala dva webináre, na ktorých učiteľia z projektu predstavili metodiku a jednotlivé prípadové štúdie. Z hľadiska udržateľnosti projektu TEA podporuje šírenie metodiky Community of Enquiry (CoE) ako súčasť projektu InterCap v spolupráci s Liverpool World Centre a ďalšími partnermi. Viac informácií o projekte a ďalšie materiály nájdete na <https://developotogether.eu/en/>.

Ciele

Hlavným cieľom projektu Filozofiou proti extrémizmu (P4CE) je prevencia. V rámci prístupu P4CE sa diskutuje o kontroverzných témach, vrátane extrémizmu a radikalizácie, a to prostredníctvom metodiky Komunita otázok pripravenej spolu s partnermi z Maďarska, Poľska a Švédska. Aby bolo možné diskutovať o kontroverzných a radikálnych názoroch, učitelia pri predstavení metodiky CoE skupinám študentov najprv ustanovia rolu facilitátora. Metodika CoE je založená na filozofickom dialógu, ktorý presahuje konkrétne prípady alebo situácie tým, že vytvára priestor na diskusiu o hodnotách a abstraktných ideách. Tieto diskusie umožňujú účastníkom rozširovať svoje horizonty, zažiť nové pohľady a naučiť sa, ako reagovať na argumenty.

Metodika Communities of Enquiry dáva priestor na vyjadrenie práve tým deťom a demografickým skupinám, ktoré zvyčajne nemajú prostriedky na to, aby bolo ich hlas počuť. Tým, že diskusie a ich smerovanie ponecháva na samotných účastníkov, metodika dokázala inšpirovať deti zo všetkých vekových skupín, sociálnych prostredí či miest na mape, aby sa presvedčili, že na ich názore záleží. Pri vytváraní priestoru na dialóg na akúkoľvek tému je dôležité, aby sa počas tohto procesu všetci účastníci cítili rovnako zainteresovaní a rešpektovaní. Metodika by mala byť zakaždým prístupná a pútavá, no predovšetkým bezpečná.

Účastníci na sedeniach zvyčajne nasledujú istý model reflexie a sebaobjavovania. Každé sedenie im pomáha naučiť sa uvažovať nad svojim správaním. Ich cieľom je naučiť sa rozpoznať, či sú ich vlastné myšlienky alebo videnie sveta extrémistické alebo nie. Zároveň sa učia rozvíjať komunikačné zručnosti, empatiu a argumentačné zručnosti. Práve tie môžu ďalej využiť pri konfrontácii s kontroverzným alebo radikálnym správaním.

Cieľová skupina

Metodika CoE je zameraná na mladých ľudí od 7 do 14 rokov. Realizuje sa v prostredí formálneho (školského) vzdelávania.

Všeobecný popis metodiky

Metodika CoE poskytuje bezpečný priestorový a tematický rámec, v ktorom môžu účastníci medzi sebou aj nesúhlasiť. Ide v nej o skupinku, ktorá kladie otázky a následne hľadá odpovede prostredníctvom analýzy, hĺbkového výskumu a reflexie ich názorov a pohľadov. Skupina kolektívne zdieľa spoločný záujem o proces reflexie, pri rozhodnutiach sa riadi hlasovaním. Tento „záujem“ ďalej smeruje k filozofickému skúmaniu abstraktných ideí, tém alebo hodnôt na základe osobných skúseností v skupine, čím sa jednotlivci dostávajú k ďalším odpovediam. Cieľom kladenia otázok nie je nájsť jedinú „správnu“ odpoveď, ale skôr preskúmať danú tému. Na konci diskusie zvyčajne vyvstanú ďalšie otázky a účastníci tak odchádzajú s novými podnetmi na zamyslenie.

Príbeh metodiky vychádza zo starovekej gréckej filozofie a Sokratových dialógov. Metodiku Filozofia pre deti pôvodne priniesol Matthew Lipman z Montclairskej štátnej univerzity v USA v roku 1974. To inšpirovalo Deweyho, ktorý nadviazal na Peirceho myšlienky o "hľadajúcom spoločenstve" (Communities of Inquiry). Podľa

britskej nadácie SAPERE, ktorá podporuje a certifikuje metodiku Filozofia pre deti, existuje 10 typických štádií pýtania sa:

1. Príprava
2. Prezentácia
3. Čas na premýšľanie
4. Konverzácia
5. Formulácia
6. Prenos
7. Selekcia
8. Prvé slová
9. Rozvíjanie
10. Posledné slová

Najúčinnejší spôsob, ako narábať s kontroverznými témami, spočíva v nekonfrontačnom prístupe učiteľa a facilitátora počas priebehu workshopov. Účastníci a študenti sú motivovaní pristupovať k problému v kontexte diskusie, nie konfrontácie. Pri náročných a kontroverzných témach sa konfrontácia ukázala ako kontraproduktívna a škodlivá.

Nekonfrontačný prístup uľahčuje facilitátorom a učiteľom otvoriť diskusiu o jednotlivých pohľadoch či nezhodách na kontroverzných témach a zároveň umožňuje zachovať bezpečný priestor, v ktorom sa účastníci môžu vyjadriť. Prostredníctvom nekonfrontačného prístupu umožňujeme

študentom nielen zdieľať rôzne názory, ale taktiež diskutovať, analyzovať a riešiť potenciálne kontroverzné otázky.*

Skúsenosti a vyhodnotenie

Poľský člen konzorcia CEE Prevent Net (Anti-discrimination Education Association – TEA) mal s metodikou CoE len dobrú skúsenosti. Využíval ju na moderovanie diskusií medzi dospelými alebo počas realizácie školení pre učiteľov a lektorov. Metodika CoE naruša mocenskú dynamiku v školskej triede ako aj v rámci skupiny, a to tým, že umožňuje prevziať zodpovednosť za proces. Pedagógovia a lektori, ktorí sú s metodikou oboznámení, mali počas jej využitia v diskusiách o migrácii, rodovej rovnosti či násilí (zvlášť šikane) len pozitívne skúsenosti. Pre mnohých dospievajúcich bolo povzbudzujúce, že nemuseli hľadať len jednu správnu odpoveď. Namiesto toho mali možnosť premýšľať o veciach iným spôsobom a zároveň sa zoznámiť s nesúhlasnými postojmi. Účastníkom to pomohlo uvedomiť si, že nie všetci ľudia premýšľajú rovnako, a že diverzita je pozitívna hodnota. Realizované diskusie boli facilitované podľa stanovenej štruktúry. Prebehli pokojne aj vzhľadom na šírku perspektívy, ktorú prítomní nadobudli prostredníctvom abstraktných či filozofických otázok ako napr. „Prečo sa bojíme inakosti?“, „Ako prežiť vo svete plnom nerovností?“, „Ako môžem mať istotu, že mi bude zaručená sloboda prejavu?“, alebo „Aký je rozdiel medzi spravodlivosťou a rovnosťou?“

* Ďalšie informácie k téme sa nachádzajú na týchto odkazoch: "Toolkit for teachers and educators - Philosophy for challenging extremism": <http://liverpoolworldcentre.org/wp-content/uploads/2019/09/Philosophy-for-Challenging-Extremism-Toolkit.pdf>

Dva webináre v poľskom a anglickom jazyku, ktoré sumarizujú poznatky z praxe a predstavujú prípadové štúdie od učiteľov zúčastnených na projekte: https://www.youtube.com/watch?v=8oAwjQLqYdw&list=PLU_f6JHM7CI3EgVa8Pkq66S_JTkZBmdm2&index=9

Prenositel'nosť

Z pohľadu organizácie TEA bolo pri využívaní metodiky CoE veľkou výzvou spolupracovať s učiteľmi v triede. Poľské školy fungujú v nepružnom režime a vedomosti majú prednosť pred procesom učenia sa. Učitelia túto metodiku ocenili, hoci si nemysleli, že ju bude vzhľadom na časové a výkonné obmedzenia možné aplikovať. Ten druhý dôvod sa týka jednak nemožnosti učiteľov vopred určiť, akú diskusnú tému si skupina vyberie, a jednak súvisí aj s nedostatkom zručností a kurzov na facilitovanie debaty bez toho, aby sme do nej vnášali vlastný názor.

Inštitút globálnej zodpovednosti (IGO) vydal materiály, ktoré metodiku rozdeľujú do niekoľkých fáz a snažia sa zosúladiť časový harmonogram školy s očakávaniami učiteľov. Tieto materiály pomáhajú učiteľom a školám využívať metodiku CoE v praxi. Keďže mnohí učitelia považujú metodiku za pomerne náročnú, jej potenciál využitia nie je v plnej šírke naplnený. Podľa hodnotenia a spätnej väzby k využitiu metodiky, až 80% učiteľov využilo aspoň malú časť z nej, kým celý proces diskusií absolvovalo nie viac ako 25 percent.

Vo vzťahu k dospelým má metodika veľký potenciál, avšak do vydania tejto publikácie sa ukázalo, že práca s nimi je oveľa náročnejšia než s dospievajúcimi. Dôvodom je, že dospelí majú väčšie zábrany dodržiavať pravidlá a štádiá diskusie. Niektoré skupiny skončili bez záverečného vyústenia, iné naznačili, že aktivita bola stratou času. Ostatní proces označili za zbytočný alebo neúčinný, bez záveru či konečnej dohody.

Aby bol prenos tejto metodiky úspešný, kľúčoví sú flexibilní školitelia so skúsenosťami v práci s rôznymi skupinami. Úspešnosť prenosu taktiež závisí od dobre naplánovaného procesu po aplikovaní metodiky s možnosťou konzultácií o plánoch, scenároch a postrehoch z facilitácie skupinových diskusií.

Podmienky implementácie

- Učiteľ či odborník so skúsenosťami s metodikou CoE, P4C či inými typmi filozoficky ladeného pýtania sa.
- 6-28 účastníkov (čím vyšší je počet účastníkov, tým viac TEA odporúča zaviesť dodatočné pravidlá pri hovorení, napr. obmedzený počet objektov, ktoré môže rečník držať a podať ďalšiemu rečníkovi).
- Miestnosť so stoličkami v kruhu.
- 45-90 minút na diskusiu. Dĺžka závisí od skupiny a skupinovej dynamiky.
- Podnet na organizovanie sedenia vopred pripravený facilitátorom.
- Papier, nalepovacie lístočky, značkovače.

Skôr, než facilitátor začne viesť dialóg o kontroverznej téme, musí zvážiť niekoľko vecí:

- Odhadnúť učiteľovu schopnosť sebareflexie a uvedomelosti;
- pochopiť a skúmať povahu kontroverzných tém a výziev, ktoré predstavujú;
- pochopiť dynamiku v triede a špecifické školské prostredie;
- rozumieť a byť schopný využiť spektrum pedagogických štýlov a metód;
- vytvárať príjemnú atmosféru v triede a pestovať kultúru demokracie v škole;
- oboznamovať študentov s rôznymi rámcami a stratégiami, s ktorými sa budú stretávať;
- vyhnúť sa štylizácii do role odborníka na všetko;
- naučiť študentov rozpoznávať zaujatosť;
- vedieť ako efektívne plánovať a manažovať diskusie;
- zaangažovať ďalších aktérov a učiteľov.

Odporúčania pre advokáciu v oblasti prevencie intolerancie, diskriminácie a skupinovej nenávisti u mladých ľudí*

Prečo na advokácii záleží?

.....

Pokiaľ ide o budúcnosť moderných spoločností, mládež a vzdelávanie sú pre ich rozvoj nanajvýš dôležité. V rámci nich sa vyžaduje, aby ľudia spolu komunikovali pozorne a trpezlivo. Práve na tom je postavená naozajstná spoločnosť. Zámerom projektu CEE Prevent Net je preto podporovať dialóg a spoluprácu s aktérmi zo všetkých oblastí politického spektra v súvislosti s prierezovými cieľmi v strednej a východnej Európe: ochrana detí, dospelých a mladých dospelých; zlepšovanie ich zručností; zabezpečovanie pohodlia a možnosti budúceho sebaurčenia. Projekt preto kladie dôraz na advokáciu a medziodborový dialóg. V tejto súvislosti konzorcium projektu uverejnilo správu, ktorá vykresľuje obraz aktivít a príležitostí na advokáciu v oblasti práce s mládežou v Bulharsku, Nemecku a v krajinách Vyšehradskej štvorky (Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovenská republika).

Hlavným cieľom je nadviazať úspešnú komunikáciu a spoluprácu medzi mladými ľuďmi, pracovníkmi v prvej línii, odborníkmi v oblasti vzdelávania a advokácie, ako aj medzi širokou škálou zainteresovaných strán, vrátane

.....

* Táto kapitola sumarizuje zistenia štúdie siete CEE Prevent Net s názvom „Advokácia na prevenciu intolerancie, diskriminácie a skupinovej nenávisti mládeže v Bulharsku, Nemecku a Vyšehradskej štvorky“ z októbra 2019 (viď http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf).

vládných agentúr. Okrem toho by sa mal podporovať a rozvíjať potenciál mladých ľudí a mala by sa pestovať ich odolnosť voči výzvam, ktorým dnes čelia, najmä pokiaľ ide o intoleranciu, diskrimináciu a skupinovú nenávisť. V tom je zahrnuté tiež posilnenie zručností mladých ľudí v oblasti komunikácie a advokácie. Všetky zainteresované strany, ktorým záleží na podpore tolerancie a dialógu, sa do istej miery stávajú obhajcami tolerancie a mládežníckych tém; v niektorých situáciách túto úlohu preberajú sami mladí ľudia.

Základné princípy advokácie

.....

Premyslená, koherentná a efektívna advokácia sa riadi niekoľkými základnými princípmi. Tieto zahŕňajú napr. správne pochopenie významu budovania silných osobných vzťahov; získavanie a udržanie dôvery; a etické využívanie neformálnych nástrojov a medziľudskej komunikácie, ktoré zabezpečujú vysokú úroveň transparentnosti a neodcudzujú formálne správne orgány a vládne agentúry. Dôvera by sa preto mala budovať strategicky zdola nahor a systematicky prostredníctvom spojenia s niekoľkými členmi organizácie.

To znamená, že o prípadných možnostiach spolupráce by sa najprv malo diskutovať s úradníkmi na nižšej alebo strednej úrovni. Tí sú zvyčajne bližšie k problémom bežných občanov, a preto majú tendenciu byť menej politicky motivovaní a pragmatickejší; sú orientovaní na cieľ. Je dobré zamerať sa skôr na opatrenia na miestnej a komunálnej úrovni, než na tej vnútroštátnej – a venovať sa skutočným a evidentným potrebám občanov konkrétnej komunity; a nie propagovať všeobecné politické ciele. Tieto postupy sú hmatateľné a transparentné a môžu tak ďalej vytvárať precedens pri podobných opatreniach v ďalších komunitách.

Dôležitým krokom pre organizácie občianskej spoločnosti je spojenie ich silných stránok a vzájomná spolupráca na rôznych úrovniach. Veľmi užitočná je napríklad dôkladná výmena rôznych prístupov a metód, ako aj prepájanie organizácií, ktoré si navzájom pomáhajú pri hodnotení a zvyšovaní kvality

svojej práce. Okrem toho sa tím môže dosiahnuť väčšia viditeľnosť a zlepšiť prístup pre vládnych partnerov. Takáto úzka a dôveryhodná spolupráca však môže byť náročná, pretože organizácie občianskej spoločnosti v oblasti prevencie tolerance, diskriminácie a skupinovej nenávisti majú tendenciu byť roztrieštené a pri rozhodovaní o spoločnom programe a stanovovaní priorít môžu narážať na prekážky.

Pri oslovovaní inštitúcie s návrhmi na zavedenie konkrétnych zmien alebo inovácií musia mať miestni obhajcovia jasno v tom, presne ktoré právomoci a obmedzenia inštitúcia má, ako aj poznať jej rozhodovacie postupy a to, čo je samotný aktér oprávnený vykonávať. Keď sa k vládnym partnerom v oblasti advokácie pristupuje v osobnej, úprimnej a konštruktívnej rovine, môžu byť otvorení diskusii o týchto procesných návrhoch, čím sa tiež buduje dôvera a zabezpečujú spoľahlivé cesty k spolupráci.

Presadzované konkrétne zmeny by sa mali stručne, jasne a jednoducho popísať v dokumente, ktorý definuje kľúčové ciele a načrtáva konkrétne opatrenia, ktoré by sa mali postupne prijať. Tento dokument môže obsahovať aj stratégie zmiernenia dopadu možných prekážok. Odporúča sa, aby si všetky zúčastnené strany a prispievatelia uvedomovali potrebu byť realistickí a opatrní, pokiaľ ide o plánovaný úspech iniciatívy, a vyhnúť sa tak lipnutiu na príliš idealistických východiskách. Vo všeobecnosti vyžaduje advokácia potrieb mládeže a komunity postupný, dobre navrhnutý a štruktúrovaný prístup, ktorý zahŕňa neustále krížové kontroly súčasných podmienok a pripravenosť riešiť prekážky, ktoré nevyhnutne vzniknú.

Jazyk, podmienky a témy

.....

Ukázalo sa, že najúčinnejšie je používanie pozitívneho jazyka a konštruktívnych fráz. To môže napríklad znamenať hovoriť o tom, „na čom pracujeme“ alebo „o zručnostiach, ktoré chceme u mladých ľudí zlepšiť“, namiesto toho, aby sme hovorili o rizikách a výzvach. Je dobré vyhnúť sa politickému žargónu,

prejavovať úctu zúčastneným stranám zo všetkých oblastí života, zjednodušovať komunikáciu či používať spoločné termíny a ľahko zrozumiteľný jazyk s príkladmi. Zatiaľ čo „antidiskriminačné vzdelávanie“ môže byť pre niektorých ľudí nejasným alebo kontroverzným pojmom, hovoriť o bezpečnosti a pohode detí v komunite, skoncovaní s násilím, (kyber)šikanou v školách a predchádzaní depresie u mladistvých a o ich samovraždách patrí nielen medzi dosiahnuteľné, ale aj konkrétnejšie ciele.

Výhodou je využívať pri komunikácii svoj rozprávačský talent. Zdieľanie skúseností z prvej ruky alebo prerozprávanie relevantného miestneho prípadu má často väčší vplyv než množstvo všeobecných argumentov alebo abstraktných, filozofických tvrdení. Používanie „neaktivistického“ a nemoralistického jazyka, tj. depolitizácia a vynechanie interného slovníka tiež uľahčuje dobrú komunikáciu bez ohľadu na politické pozadie, z ktorého partner vychádza. To tiež uľahčuje oboznámenie sa s názormi partnera, jeho perspektívami a záujmami; ich konkrétnymi každodennými problémami; a kľúčovými záujmami po osobnej aj profesionálnej stránke. Vedie to tiež postupne k ľahšiemu definovaniu spoločnej agendy, ako aj používaniu slovnej zásoby a zdieľaniu koncepcií.

Medzirezortná a medzinárodná spolupráca

.....

Postup zdola nahor, teda od úradníkov na nižšej a strednej úrovni, ktorí sa "držia pri zemi", je dôležité kombinovať s prístupom zhora nadol. Tento dvojúrovňový prístup uľahčuje paradigmatický posun smerom k väčšej a systematickej medzirezortnej spolupráci medzi viacerými inštitúciami. Podporuje tiež rast širšej siete advokácie medzi relevantnými mimovládnyimi organizáciami a inými komunitami. Ďalšie budovanie sietí a koalícií sa potom môže časom zmeniť na komplexnejšiu národnú advokačnú štruktúru, ktorá bude mať jasny riadiaci orgán, členstvo a etický kódex.

Po budovaní sietí a koalícií v ideálnom prípade nasleduje budovanie akčného plánu, ktorý identifikuje potreby a zdroje a stanovuje agendu v rámci svojich krátkodobých a dlhodobých cieľov. Jasné empirické fakty o povahe a rozsahu určitého problému je možné využiť ako prostriedok argumentácie pre miestnych obhajcov vždy, keď je to potrebné. Nakoniec sa dá venovať tvorbe a šíreniu užitočných materiálov. Medzi ne patria napríklad predlohy advokačných textov (listy, prehľady, prípadové štúdie alebo zbierky argumentov a diskusných stratégií), ako aj ročné kalendáre advokačných príležitostí, vizuály a návody na advokáciu na sociálnych sieťach; alebo tiež príručka o tom, ako organizovať a implementovať úspešné advokačné iniciatívy.

Dobre štruktúrovaná regionálna sieť pomáha budovaniu vzťahov medzi susednými krajinami s podobnými príležitosťami a výzvami, medzi ktoré patria napríklad štáty Vyšehradu. Vďaka tomu je komunikácia v rámci krajiny omnoho jednoduchšia, pretože výmena pohľadov na regionálnej európskej úrovni umožňuje advokačným agendám zabrániť tomu, aby sa priamo riešili národné alebo miestne nedostatky a namiesto toho sa kladie dôraz na spoločné perspektívy udržateľných riešení. Okrem toho sa medzirezortným vzťahom medzi mimovládnyimi organizáciami a štátnymi aktérmi v medzinárodnom prostredí vo všeobecnosti darí. Nadnárodná advokačná sieť v strednej a východnej Európe, ktorá podporuje mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a odborníkov

v oblasti vzdelávania, by bola jednoznačne prínosná. Členovia by si mohli vymieňať prípadové štúdie, pracovné skúsenosti a stratégie, ako aj zlepšovať sa v relevantných zručnostiach. To by pomohlo predchádzať intolerancii a skupinovej nenávisti a zároveň viedlo k nenásilnej komunikácii a dialógu vo všetkých zúčastnených krajinách.

Advokácia v nepriaznivých podmienkach

.....

V prípade, že spolupráca s vládnyimi agentúrami nie je možná alebo situácia nie je priaznivá, na zachovanie a rozvoj advokačnej agendy je možné využiť tvorivé stratégie. Jedným zo spôsobov, ako to dosiahnuť, je hľadať nových partnerov na úrovni miestnej praxe alebo na medzinárodnej úrovni (podľa toho, čo je praktickejšie). Inou cestou môže byť prehodnotenie vlastných advokačných cieľov a zníženie ich rozsahu či presadzovania politických ambícií. Taktiež je možné sledovať iné praktické ciele, ako napr. organizáciu školení pre učiteľov. Okrem toho je vždy potrebné zamerať sa viac na kolegov v občianskom sektore a budovať odolnosť sociálnych hnutí s cieľom predísť vyhoreniu a poskytnúť podporu aktivistom, vrátane mladých ľudí, riaditeľov škôl a učiteľov. V každom prípade sa cení a odporúča investovať energiu do budovania vzťahov s opozičnými politikmi, medzinárodnými inštitúciami pre ľudské práva, akademickými pracovníkmi, súkromnými nadáciami a pokrokovými darcami, nezávislými médiami a predovšetkým rovesníkmi z rôznych hnutí a oblastí. Zvlášť sa odporúča zaviesť systematický rozvoj a implementáciu stratégií na zvládanie protitlaku, pretože pri akejkolvek advokačnej činnosti bude pravdepodobne dochádzať k určitému stupňu rezistencie; pričom táto pravdepodobnosť je v nepriaznivých podmienkach vyššia.

Advokačná konverzácia

.....

Akokoľvek ťažké či prajné môžu byť aktuálne podmienky, budovanie vzťahov s aktérmi advokačnej činnosti vždy predstavuje postupný a jedinečný proces

pre obidve zúčastnené strany. Tento proces si vyžaduje starostlivo rozvíjať cit pre schopnosť viesť konverzáciu a odhaliť jej limity. Preto je rozumné – najmä pri oslovovaní zainteresovaných strán z opačných koncov politického spektra – začať so všeobecnými pojmami a všeobecnými cieľmi založenými na zdravom rozume.

Plánované ciele advokačnej agendy je možné najprv zamerať na posilnenie sociálnej stability, budovanie mieru a porozumenia v komunite a tiež, ako je uvedené vyššie, na ochranu mladých ľudí a rodín s cieľom posilniť ich zmysel pre zodpovednosť za svoju budúcnosť. Odtiaľ sa môže konverzácia postupne uberať smerom k podpornému dialógu a tolerancii či dokonca viesť k predchádzaniu intolerancii a pravicovému extrémizmu a zároveň zabráňovať vylúčeniu. Ak je odozva partnera počas konverzácie nejednoznačná a podmienky nepriaznivé, vždy je možné od zvolenej stratégie upustiť a pristupovať k téme z iného uhla pohľadu. Týmto spôsobom je možné vyjednať prierezovú agendu, ktorá je prijateľná pre väčšinu aktérov v danej oblasti.

